

Şehzade Selim'in Kefe ve Edirne Seferi (1510-1511): Sebeb-i Ziyaret *Tevliyet-i Hilafet* mi, Yoksa Evlat ve Baba Hasreti miydi?

Fikret Yılmaz*

Prince Selim's Campaign to Caffa and Edirne (1510-1511): Was the Reason for His Visit to Gain the Throne or a Desire to See His Father and Son?

Abstract ■ This article seeks through a reexamination of the existing historical narrative concerning Selim I's (1512-1520) struggle for the throne. Achieving this aim, it proposes to construct an alternative narrative through a detailed analysis of relevant sources in the light of new documents. Therefore, the first part of the article discusses the reasons for the production of the narrative about Selim. Accordingly, it argues that the current narrative found in Ottoman sources arose from a fundamental necessity of amending a series of pernicious innovations (*bid'ats*) undertaken by Selim during his rivalry for the throne with his brothers. For this reason, it is also argued that the Ottoman authors tried to eliminate the danger that Selim's dethroning of the existing sultan by insurrection could be taken as a model for future rivalries for the throne among the princes. Additionally, the article argues that there is a direct connection between the writing of *Selimnames* and the competitions for the Ottoman throne. In the second part of the article, the main elements of the existing narrative that correct and legitimise Selim's *bid'ats* are discussed and an alternative narrative is proposed.

Keywords: Ottoman Empire, Crimean Khanate, Selim I, Competition for the Throne, Bid'ah, Selimname, Caffa.

Giriş

II. Bayezit'in saltanatının (1481-1512) son yıllarını krizler dönemi olarak tanımlamak mümkündür. Bu dönemde, 1509'da yaşanan büyük İstanbul depreminin tahribatı ve bir süredir devam eden salgın hastalıklar sebebiyle ölüm oranlarının doğal seyrinin üzerine çıkmasından kaynaklanan kötümserlik kıyametin kopacağı son yüzyıla girildiği zehabını güçlendirir. Deprem ve salgınların yıkımına

* Bahçeşehir Üniversitesi.

padişahın uzun süren hastalığı ile şehzadelerin taht rekabetinden kaynaklanan yönetim krizi eşlik eder. II. Bayezit'in hastalığı ve tahttan çekileceği söylentileri sebebiyle 1509'dan itibaren alenileşen şehzadeler arasındaki rekabet, Selim'in 24 Nisan 1512'de yeniçeriler eliyle babasını Osmanlı tahtından indirip padişah olmasını takip eden sene boyunca da devam eder. Cülusundan kısa bir süre sonra ölen babasını Selim'in zehirlettiği hakkındaki güçlü iddia modern tarihçiliğin tartıştığı konular arasına girmekle birlikte en nihayetinde hala "iddia" olarak kalır, ancak aksini ispatlamak da bir o kadar zordur. Fakat, yedi yeğenini ve kardeşi Korkut'u katlettirdiğine şüphe yoktur. Taht rekabetini sona erdiren 15 Nisan 1513'teki savaşın ardından büyük kardeşi şehzade Ahmet de Selim'in katlettirdiği hanedan üyeleri listesine dahil olur. Diğer taraftan bütün bunların devam ettiği sırada yükselen Kızılbaş muhalefeti ve Şahkulu ayaklanmasının (1511) sonuçları da değerlendirmeye katıldığında 1509 ile 1513 mayısı arasındaki yaklaşık dört senenin kelimenin tam anlamıyla bir krizler dönemi olduğu anlaşılır.

Selim'in taht mücadelesi ve padişah olduktan sonra kazandığı askeri zaferleri hakkında yazılan eserlerin sayısı da Osmanlı Devleti ve tebaasının geleceğini derinden etkileyen bu dönemin sıra dışı olduğunu gösterir. Bu makale, Selim'in taht mücadelesi hakkında söz konusu eserlerdeki anlatıyı imal edilme gerekçeleriyle tartışarak olgulara dayanan bir alternatifini yazmanın mümkün olduğunu kanıtlamayı amaçlıyor. Bu nedenle mevcut anlatının oluşum sürecine kısaca değinmek makalenin amacı bakımından önem taşıyor.

Bahsedilen eserlerin eksenini oluşturan selimnameler¹ sultan Selim daha hayattayken yazılmaya başlanmakla² birlikte çoğunluğu oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) padişahlığı sırasında telif edilir ve XVII. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayacak şekilde devamlılık gösterir. Bu telifatın yüz yılı geçkin bir süreye yayılmasının sebebi, Selim'in saltanatından sonra vuku bulan iki ayrı

1 Selimnameler hakkındaki ilk çalışmalar: Ahmet Ateş, "Selim-Nâmeler", (Doktora tezi) İstanbul Üniversitesi, 1938. Şahabettin Tekindağ, "Selim-nâmeler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, I (1970), s. 197-230. Ahmet Uğur, "Selim-nâmeler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII (1978), s. 367-379; aynı yazar, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-name Literature* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1985); aynı yazar, "Selim-name", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (=DİA), XXXVI, 2009, s. 440-441. Bu konudaki literatür selimname yayınları ve tez çalışmalarıyla günümüze kadar zenginleşti. Makalenin ilerleyen sayfalarında bu çalışmalar kullanıldıkları bağlamda zikredildi.

2 Yazılan ilk selimname için: Hamdi Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnamesi", (Doktora tezi) Erciyes Üniversitesi, 1986.

iktidar mücadelesini müteakiben yeni selimnamelerin yazılmasıdır. Bu yüzden aynı süreçteki taht rekabetleriyle selimname telifi arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu hemen göze çarpar ve Selimname külliyyatının üç aşamada oluştuğu söylenebilir. Külliyyatın ilk aşamasında Selim'in tahta geçmesinden sonra başlayıp XVI. yüzyıl ortalarına kadar yazılan eserler bulunur. Bunlarda Selim'in geleceğe aykırı olarak babasını Osmanlı tahtından zorla indirerek ihdas ettiği büyük bid'atin tashih veya tevil edildiği bir anlatı kurulur. Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) oğlu şehzade Mustafa'yı boğdurması (1553)³ ve diğer iki şehzadesi arasındaki taht rekabetinden⁴ sonra yazılanlar ise selimname telifatının ikinci aşamasını oluşturur.⁵ Bu eserlere hakim motif ise, Süleyman'ın şehzadeleri arasındaki taht savaşının dedeleri Yavuz Sultan Selim'in başlattığı bid'atten kaynaklanmadığı ve padişahın oğulları Mustafa ile Bayezit'e karşı tutumunun saltanatın korunmasıyla ilgili olduğu savunusudur. Selimname telifatının üçüncü evresinde ise, XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı saltanat verasetindeki değişimin yarattığı kaos sırasında arka arkaya yaşanan hal' vakaları ve II. Osman'ın (1618-1622) tahttan indirilerek katledilmesinden sonra ilk dönemde yazılan Şükri-i Bitlisi'nin selimnamesinin yeni versiyonları üretilir.⁶ II. Osman'ın devrilmesi ve katledilmesi ile Selim'in ihdas ettiği bid'atin bağlantısını kuran müellifler

3 Erhan Afyoncu (ed.), *Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanuni ve Şehzade Mustafa*, çev. Pınar Gökpar-Elettra Ercolino (İstanbul: Yeditepe Yay., 2012).

4 Şerafettin Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası* (Ankara: AÜ. DTCE Yay., 1961).

5 Bu dönemde yazılan selimnameler: Celalzade Mustafa, *Selimname*, haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990). İdris-i Bidlisi, *Selim Şah-name*, çev. Hicabi Kırlangıç (Ankara: Hece Yay., 2016). Bu ikisinden sonra yazılmasına, anlatım planı ve üslup farklılıklarına rağmen Hoca Saadettin'in *Selimnamesi* de ikinci dönemde telif edilen eserler arasına dahil edilmelidir. Ahmet Uğur, "Hoca Sa'deddin Efendi'nin Selim-namesi", *Ankara Üniversitesi İslam İlimleri Dergisi*, IV (1980), s. 226-241. Doğal olarak II. Selim (1566-1574) adına yazılan iki selimnamenin de aslında Kanuni'nin oğulları arasındaki taht rekabetiyle ilgili olduğu farzedilebilir. Ancak bunlar makalenin konusu gereği yapılan değerlendirmelere katılmamıştır. Bu selimnameler için: Necdet Öztürk, "Kazasker Vusûli Mehmet Çelebi ve Selimnamesi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 50 (1987), s. 9-108. Naceebullah Ahadi, "Seyyid Lokman ve Selim Han-Name (Şehname-yi Selim Han)" (yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, 2019.

6 Bu dönemde, Şükri-yi Bitlisi'nin XVI. yüzyıl başlarında iki kere telif ettiği *Selimnamesini* (haz. Mustafa Argunşah, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay., 1997), Çerkesler katibi Yusuf 1620'de nazımdan nesre dönüştürür. Cevri İbrahim Çelebi ise 1627-28'de yeniden telif eder: Uğur, "Selimname", s. 440-441. Şehabettin Tekindağ, eserin Çerkesler katibi Yusuf, Azmizade Mustafa ve Cevri Çelebi tarafından üç kez yeniden telif edildiğini söyler: Tekindağ, "Selim-nâmeler", s. 216.

olduğu bilinmektedir.⁷ Belirtilenlerden dolayı bu makalede selimnamelerin tamamı şehname türünün Osmanlı tarih edebiyatına adaptasyonu olarak ele alınmazlar.⁸ Çünkü, özellikle Selim'in taht mücadelesinin yer aldığı selimnamele-
rin şehname geleneğiyle ilişkisini kurmak zordur.⁹ Öyle olsaydı bir anlamda Selim'in bid'atlerinin idealize edilmesi demek olurdu ki, Osmanlı müelliflerinin bu önemli ayrımın farkında olduğundan şüpheye mahal yoktur.

İncelediği konu gereği bu makalede Selim'in taht mücadelesini içeren selim-
namelere odaklanılmakla birlikte, belirtmeye bile gerek yok ki, sadece İran ve Mı-
sır seferlerinde elde ettiği başarılarına yer verenler de değerlendirmelerde dikkate
alınmıştır. Bilindiği üzere Selim'in şehzadelikinden ölümüne kadar bütün salta-
natını kapsayan selimnameler kabaca iki ana kısımdan oluşur. Bunların birinci-
sinde Selim'in şehzadeligi ve taht rekabeti sırasında Osmanlı saltanat geleneğine
mugayir bir dizi ihlalini tashih eden anlatılar yer alırken, ikincisinde zaferleri ve
fetihlerinin yüceltiltiği görülür. Böylece selimnamelerin ilk kısımlarında tashih
edilen bid'atleri ikinci kısımlarında anlatılan büyük zaferleri ve fetihleriyle meş-
rulaştırılmaya çalışılır. Başka bir ifade ile her ne kadar saltanatın intikaliyle ilgili
gelenek ve kuralları alt üst eden bid'atlerin sonucunda olsa bile Selim'in tahta çık-
masının Osmanlı Devleti açısından olumlu sonuçlara vesile olduğu mesajı verilir.
Bu kurgu, Selim'in bid'atlerinden dolayı gelecekte saltanatın intikalinde çıkabi-
lecek sorunların telafisi bakımından da fonksiyoneldir. Çünkü, tahtın intikalini
düzenleyen gelenek ve kuralların belirsiz bıraktığı boşluklardan dolayı gelecekte
çıkması kaçınılmaz olan saltanat rekabetlerinde şehzadelerin Selim'in ihtilalci bir
yol takip ederek padişah babasını darbeyle tahtından indirmesini model almaları
durumunda oluşabilecek tehlikenin öngörülmemesi mümkün değildir. Bu yüzden

7 Hüseyin Tugı, *Musibetname- Tahlil-Metin ve İndeks*, haz. Şevki Nezihi Aykut (Ankara: TTK Yay., 2010), s.105.

8 Şehname özelliklerine sahip olan selimnamelerin varlığı da bilinmektedir. Mesela, Mahremî'nin eseri bunlara örnek olarak gösterilebilir: Hatice Aynur, "Mahremî ve Şeh-
nâme'si-I. Kısım Yavuz Sultan Selim Dönemi-İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin" (doktora
tezi), İstanbul Üniversitesi, 1993.

9 Belirtilindiği üzere yazılan ilk selimnamede sadece Selim'in taht mücadelesi yer alır, zaferleri
bulunmaz. Kemalpaşazade ise şehzadelerin taht rekabeti ve Selim'in mücadelesini tarihinin
dışında ayrı bir bölüm olarak kaleme alır. Eserlerinde hem Selim'in taht mücadelesine
hem de zafer ve fetihlerine yer veren yazarlar ise, Şükrî-yi Bitlisî, Sa'dî b. Abdülmüteal,
Celalzade Mustafa Çelebi, İdris-i Bitlisî, Şîrî Ali Bey ve Edai/Ada'yî'dir. Bunlara XVII.
yüzyıl başında Şükrî'nin selimnamesini yeniden telif eden Çerkesler katibi Yusuf, Azmizade
Mustafa ve Cevri Çelebi de dahil edilebilir. Belirtilen eserlerin tam künyeleri makale içinde
zikredildiğinden burada tekrarlanmamıştır.

başta isyanı ve tahttaki padişahı devirmesi olmak üzere diğer ihlallerini tashih eden anlatılar imal edilerek Selim'in ihdas ettiği bid'atler dizisinin izalesini sağlamaya çalışmak selimname telifatının temel sebebi olarak gösterilebilir. Ayrıca, bu telifatın sadece Selim'in ihlalleri ile ilgili olmadığı da hemen belirtilmelidir. Çünkü, aynı anlatılarda tahttaki meşru sultan II. Bayezit'in tercihleri ve edilgenliği açıkça eleştirilmese bile, Selim ve diğer şehzadelerine karşı saltanat geleneğinin icaplarından olan yaptırımları uygulamadığı için Osmanlı tahtını koruyamadığı ifşa edilmektedir. Buna ilaveten, babası Selim'in taht mücadelesi sırasında verdiği rol nispetinde bid'atlerine ortak ettiği geleceğin padişahı şehzade Süleyman'ın kusurlarının üzeri de yine aynı anlatılarla örtülmektedir. Dolayısıyla birinci ve ikinci evrede üretilen selimnameler sadece Selim'in değil aynı zamanda geleceğin sultanı Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) saltanatıyla da irtibatlıdır.¹⁰

Yakından bakıldığında belirttiğim bid'atlerin izalesini hedefleyen bu anlatıların hem birbiriyle çelişebildiği, hem de kendi içinde tutarsızlıklar barındırdığı görülür. Hatta, Sa'di b. Abdülmüteal'in¹¹ eseri diğer selimnamelerde ve Osmanlı tarihlerinde kurgulanan anlatıyı büyük oranda hükümsüz kılar.¹² Dolayısıyla bu eserlere hakim

10 Rıza Yıldırım selimname telifinin birincil sebebini Selim'in babasını devirip tahta çıkmasına ve hanedanın diğer erkek üyelerini katlettirmesine haklılık kazandırmak şeklinde açıklar: *Aleviliğin Doğuşu: Kızılbaş Sufiliğinin Toplumsal ve Siyasal Temelleri*, çev. Barış Yıldırım (İstanbul: İletişim Yay., 2017), s. 36. Fakat Selim'in diğer ihlallerinin payını değerlendirmez ve selimname telifatının daha sonraki taht rekabetleriyle ilişkisini kurmaz. Bundan dolayı selimname telifatını dönemlendirmeksizin hepsinin yazılmasını sadece bir sebebe indirgediği anlaşılar. Erdem Çıpa ise, olan ve hatırlanan tarih ayırımından hareketle selimnamelerin telif sebebini Selim'i aklayan bir hafıza yaratma projesi olarak ele alır: *Yavuz'u Yaratmak: Osmanlı Dünyasında Saltanat Veraseti Meşruiyet ve Tarihi Hafıza*, çev. Zeynep Rona (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2018), s. 39-45.

11 Sa'di b. Abdülmüteal'in kimliği hakkında tatmin edici bir bilgiye sahip değiliz. İsminden yola çıkarak devşirme kökenli olduğu belirtilmekle birlikte bunun doğru olmadığı anlaşıyor. Sebeb-i telifinde açıkladığı Türkçe yazma gerekçesinden yola çıkarak Türk kökenli olduğu tahminen belirtilebilir. Ayrıca, Hazine 1424 nüshasında (v. 4/b) Bursa bağlantısından bahseden bir ipucu veriyor (Ali Kökoğlu, "Kemalpaşazade'nin Selimnamesi" (yüksek lisans tezi), Erciyes Üniversitesi, 1994, s. 40). Burada kendisinden mi bahsettiği, yoksa bunun bir ithaf mı olduğu anlaşılmıyor veya ben karar veremedim. Uyandırdığı kanı ithaf olduğu yönünde. Bursa'nın zikredildiği rubai Revan 1277 nüshasında yoktur. İyi eğitilmiş olduğu Arapça ve Farsça'yı üst seviyede kullanmasından anlaşıyor. Bu nedenle ulemadan veya meşayih'ten olması muhtemeldir. Mensup olduğu taifenin padişahların korumasına mazhar olduğundan ve ilm yolundan bahsettiği satırları ulema sınıfına mensubiyeti ihtimalini güçlendirmektedir.

12 Bu selimname erken tarihli bir doktora tezinde incelenmiş olmakla birlikte bu çalışmaya ulaşamadım: Marie Thérèse Speiser, "Das Selimname des Sadi b. Abdülmüteal", Zürih:

ortak bir izlekten söz etmek mümkün olsa da tutarlı bir hafıza inşasından veya yeknesak bir anlatıdan bahsetmek zordur. Belki daha önemlisi, imal edilen anlatıların ortak bir çelişkinin selimnamelerin yazılma gerekçelerini yanlışlamasıdır. Çünkü gelecekte bir şehzadenin saltanat geleneğine mugayir yöntemlerle tahtı zorla ele geçirdikten sonra Selim gibi büyük zaferler kazanması durumunda ihlallerinin mazur görüleceği, selimnamelerin kurgusu sebebiyle dolaylı olarak kabul veya teşvik edilmektedir. Bu, söz konusu eserlerin yapısal sorunudur ve ihmal edilemeyecek kadar önemlidir. Dolayısıyla burada asıl tartışılması gereken, modern dönem tarihçilerinin selimnamelerin detaylarında izlenen farklılıkları görmezden gelerek hakim izleği neden tartışmadan benimsedikleri sorusunda somutlaşan tarihyazıcılığı problemidir. Ancak, bu konu ayrıca değerlendirilmelidir.

Aslında selimnamelerdeki anlatıların etkisini yükselten esas katkıyı Osmanlı müverrihleri ve onların takipçileri yapar. Dönemin gözlemcilerinden olmasına rağmen Edirneli Ruhi'nin eserindeki farklı malumat, Osmanlı müverrihleri ve selimname müellifleri tarafından kurgulanan anlatıya alınmamıştır. Buna karşın, meşhur Kemalpaşazade'nin ve Hadidi'nin eserlerinden başlayarak Selim'in ihlallerini tashih eden anlatılar daha sonra yazılan Osmanlı tarihlerinde yer bulur.¹³ Matrakçı Nasuh'un çeşitli vesilelerle kaleme aldığı eserlerinde anlatının özetlendiği satırlar hikayenin yeknesaklaşmaya başladığını haber vermekle¹⁴ birlikte asıl standardize eden XVI. yüzyılın diğer meşhurlarından Hoca Saadettin efendidir.¹⁵ Hoca'nın anlatısı büyük ölçüde Kılıççızade'nin telif ettiği ilk selimnameye dayanır. Bunun yanı sıra, Kemalpaşazade'nin II. Bayezit dönemine ayırdığı VIII. defterini,¹⁶ sadece

Dissertationsdruckerei Gebr. Leemann, 1946. Sa'di'nin selimnamesinin Topkapı Sarayı kütüphanesinde iki nüshası bulunuyor: Revan 1277 ve Hazine 1424. Hazine 1424 numaralı nüsha yanlış bir tespitle Kemalpaşazade'nin selimnamesi zannedilerek değerlendirilmiş [Kökoğlu, "Kemalpaşazade'nin Selimnamesi"]. Bu tezdeki metin transkripsiyonunu Sa'di'nin selimnamesi olarak kabul edip Revan 1277 numaralı yazma nüshayla karşılaştırarak kullandım. Revan 1277 numaralı elyazması nüshanın bir kopyasını vermek nezaketinde bulunan Prof. Dr. Feridun Emecen'e teşekkür ederim.

13 Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-name Literature* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1985), s. 28-129 (VIII ve IX. defterler). Hadidi, *Tevarih-i Âl-i Osman 1299-1523*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Marmara Üniv. Yay., 1991), s. 356 vd.

14 Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Al-i Osman* (Rüstem Paşa Tarihi olarak bilinen), haz. Göker İnan (İstanbul: YEK Başkanlığı Yay., 2019), s. 297-307.

15 Hoca Saadettin ve eserleri hakkında: Şerafettin Turan, "Hoca Sâdeddin Efendi", *DİA*, XVIII, 1998, s. 27-28. Mehmet İpşirli, "Tacüt-tevarih", *DİA*, XXXIX, 2010, s. 357-359.

16 İbn Kemal, *Tevarih-i Âl-i Osman VIII. Defter (Transkripsiyon)*, haz. Ahmet Uğur (Ankara: TTK Yay., 1997).

şehzadelerin taht rekabetini konu edindiği için selimname olduğu ileri sürülen eserini¹⁷ ve Selim'in saltanatına ayırdığı IX. defterini¹⁸ yoğun olarak kullanır. Elbette belirtilenlerden başka Şükrî-i Bitlisî başta olmak üzere diğer müelliflerin selimnameslerini ve kendisinden önceki Osmanlı müverrihlerinin yazdıklarını da Hoca'nın metninde izlemek mümkündür. Bunun istisnaları Edirneli Ruhi'nin kroniği ve Sa'di b. Abdülmüteal'in selimnamesindeki anlatının dışarıda bırakılmasıdır. Kısacası Hoca Saadettin kendisinden önce imal edilmiş olan hikayeyi sentezleyerek Selim hakkındaki anlatıyı yeniden kurgular ve standardize eder. Ancak üslubunun ağırlığından dolayı *Tacüt-tevârih*'te kurduğu metnin¹⁹ iyi eğitilmiş elit dışında kendi çağında bile anlaşılması zordur. XVII. yüzyıl ortalarında Solakzade Mehmet Hemdemî'nin²⁰ Hoca'nın kurduğu anlatıyı popüler bir üslupla hemen hemen aynı tekrarlayıp yine aynı müellifin *Selimnamesi*'nden²¹ kendi kompozisyonuna dahil ettiği epizotlarla destekleyerek yeniden yazmasından sonra Selim'in standart hikayesi hem yaygınlaşır hem de klasikleşir.²² Modern tarihyazımında da genel olarak Hoca Saadettin ve Solakzade'nin yarattığı versiyona itibar edilir.

17 Bu kısmın tahta geçtikten sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın isteğiyle yazıldığı ve aslında Kemalpaşazade'nin selimnamesi olduğu değerlendirmesi hakkında: Tekindağ, "Selim-nâmeler", s. 209. Yayını için: Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 28-64.

18 Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 65-128.

19 Çaldıran seferine kadar taht rekabetinin standart anlatısı için: Hoca Saadettin, *Tacüt-tevârih*, c. II (İstanbul: Matbaa-yı Amire, 1280), s. 131-238. Sonraki sayfalarda Selim'in başarıları devam eder. Bu makale yayına gönderildikten sonra eserin yeni bir basımı yapıldı: Hoca Saadeddin Efendi, *Tacüt-tevârih*, c. I-II, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: TTK Yay., 2024).

20 *Tarih-i Solakzade* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1297), s. 320-359 arasında taht rekabeti bulunur. Sayfa 359 ile 424 arasında Selim'in seferleri, zaferleri ve vefatı yer alır. Sonraki on üç sayfada ise Selim'i mitoslaştıran hikayeler anlatılır.

21 Hoca Saadettin'in selimnamesi *Tacüt-tevârih*'in Matbaa-yı Amire baskısında yayınlanmıştı. Daha sonra İsmet Parmaksızoğlu tarafından *Tacüt-tevârih* sadeleştirilerek yayınlanırken Selimname de tekrar basıldı: c. IV (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1979), s. 122-142. Ahmet Uğur metnin transkripsiyonunu makale olarak yayınladı: Uğur, "Hoca Saadeddin Efendi'nin Selim-namesi", s. 226-241. Feridun Emecen ise, Yavuz Selim hakkındaki kitabının sonunda selimnamedeki epizotları özetleyerek değerlendirdi: *Yavuz Sultan Selim* (İstanbul: Kapı Yay., 2017), s. 375-402. Bu makaleyi yazarken Hoca Saadettin'in selimnamesi'nin yeni bir yayınından haberdar oldum ancak kitabı görmedim: Erdem Çıpa, *Prognostic Dreams, Otherworldly Saints, and Caliphal Ghosts- A Critical Edition of Sa'deddin Efendi's (d. 1599) Selimname* (Leiden: Brill, 2022).

22 Anlatı bu aşamada sona ermez ve XVII. yüzyıl ortalarından sonra günümüze kadar Selim hakkında yazılan her türden eser görülür. Bu eserler, tahmin edileceği üzere makalenin konusu dışında ayrı bir inceleme veya incelemelerin konusudur.

Belirtilenlerden dolayı elinizdeki çalışma, mevcut anlatının alternatifini oluşturmanın mümkün olup olmadığını göstermeyi hedefler. Bunu Edirneli Ruhi'nin tevarih ve Sa'di b. Abdülmüteal'in selimnamesi, anlık yazışmalar ve raporlardan oluşan diğer kaynak gruplarındaki malumat ile selimnameler ve Osmanlı tarihlerindeki klasik anlatıyı karşılaştırarak yapmaya çalışır. Makalede ileri sürülen tezler de bu noktada somutlaştığından Selim'in ihlallerinin hangi gerekçelerle tasahih edildiği makalenin amacı bakımından önem taşıyor. Bunların belli başlıları Selim'in sancağından izinsiz ayrılmak istemediği ama buna mecbur kaldığı, sancağını Kefe'deki oğlu Süleyman'ı ziyaret etmek için terk ettiği,²³ hatta bu ziyaretten sonra Trabzon'a geri döneceği,²⁴ en başından beri haksızlığa uğradığından babası II. Bayezit ile görüşerek elini öpmek ve hakkındaki isyan isnatlarını açıklamak maksadıyla Edirne'ye yürüdüğü,²⁵ isyan etmediği,²⁶ Osmanlı merkez ordusuna karşı yaptığı savaşın şehzade Ahmet'i destekleyen paşaların kışkırtmasıyla çıktığı²⁷ gibi başlıklarla ifade edilebilir. Ancak sadece bunlarla sınırlı değildir. Babasının başında bulunduğu Osmanlı merkez ordusuna karşı savaşı sırasında Selim'in kendi askerlerine mukabele etmemelerini telkin ettiği²⁸ ve bu nedenle kaybettiği ima yoluyla olsa bile savunulur. Osmanlı tahtını ele geçirmek için Kırım Hanı ile kurduğu ittifak ise selimnamelerin biri hariç²⁹ diğerlerinde ya görmezden gelinir ya da böyle bir ittifakın olmadığına ilaveten Mengli Giray ile işbirliği arayışlarına giren şehzadenin Selim değil, rakibi ve büyük kardeşi Ahmet olduğu savunulur.³⁰ Selim'in Kırım Hanı'nın askeri yardım önerisini reddettiği iddia edilerek övülürken,³¹ şehzade Ahmet'in Han'a tavizler vermesi nedeniyle padişahlığa layık

23 Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnamesi", s. 89-93. Şükrî-yi Bitlisî, *Selim-nâme*, s. 75-76.

24 Kemalpaşazade, *VIII. Defter*, yay. Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1985), s. 40.

25 Şükrî-yi Bitlisî, *Selimname*, s. 78 ve 82.

26 Şükrî-yi Bitlisî, *Selimname*, s. 80. "Gulgule doldurdu Rumı ey hakim-Kim gelübdür tac u taht ister Selim/Sür'atinden tagilik vehm etdiler-Cür'etinden yağilik fehmi etdiler". Celalzade, *Selimname*, s. 25-26.

27 Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnamesi", s. 189 vd. Celalzade, *Selimname*, s. 25-27 ve 85-86.

28 Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnamesi", s. 190. "... hazret-i şehriyar her nice ki askerini cengden men' eylemek kasd eyledi..".

29 Sa'di b. Abdülmüteal selimnamesinde bu konuyu açıkça dile getirir ve Kırım hanı ile Selim'in ittifakını anlatır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1277.

30 Celalzade, *Selimname*, s. 65-69.

31 Şükrî-yi Bitlisî'nin anlatımına göre Selim, Kırım Hanı'nın teklifini kabul etmeyince Han bir alay askerle oğlunu ona yoldaş tayin eder: *Selimname*, s. 77-78. Hoca Saadettin'de ise Kırım

olmadığı ileri sürülür.³² Ayrıca, şehzade Ahmet saltanat hırsına kapıldığı için sadrazam Ali Paşa'yı Şahkulu'nun takibinde yalnız bırakmakla ve ayaklanmayı bastırmakta başarısız olmakla suçlanır. Buna mukabil Şahkulu ayaklanması bütün hızıyla devam ederken Osmanlı sadrazamının öldürüldüğü günlerde bile Selim'in babası II. Bayezit ile dişe diş sancak pazarlığı yaptığı ve Çorlu yakınlarında Osmanlı merkez ordusuna karşı savaşıp yenildiği ya tevil edilir ya da çarpıtılarak değiştirilir. Çünkü, ne de olsa Selim Osmanlı tahtına geçtikten sonra Safevî tehdidini ve Kızılbaş muhalefetine yıkımını durdurması yanında Mısır'ın fethine bağlı olarak Harameynü'sşerife'nin Osmanlı idaresine girmesini başarmıştır. Saltanatı sırasındaki zaferleri küffara karşı çıktığı gaza seferlerinin sonuçları olmasa bile Selim'in fetihleri daha efdal kabul edilir çünkü mülhid Safevîler ile onların müttefiki olduğu var sayılan Memlûk sultanlığına karşı elde edilmişlerdir. Böylece, Ahmet'in padişah olmaması sonucunu doğurduğu için Selim'in ihlallerinin ve ihdas ettiği bid'atin hayırlı sonuçlara vesile olduğu algısı oluşturulur.

Makalede ileri sürülen tezlerin bağlamı yukarıda özetlenen çerçeveden anlaşılabilir. En genel ifadesiyle, makalede Selim'in Osmanlı tarihlerinde ve selim-namelerdeki anlatıdan farklı bir hikayesi olduğu ileri sürülmektedir. Bu iddia, mektuplar, arzlar, raporlar, anlık yazışmalar, selimnameler ve tevarihten meydana gelen Osmanlı kaynaklarının karşılıklı okunmasına dayanarak kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Buna göre şehzadelerden Ahmet'in II. Bayezit'in Anadolu'daki siyasi statükoyu meşru kabul eden siyasetini sürdürmek üzere varis seçildiği, Selim'in ise Trabzon'da sancak beyi olduğu zamandan başlayarak fetihçi politikalara rağbet ettiği bilindiğinden padişah ve devlet erkanı tarafından tercih edilmediği iddia ediliyor. Belirtilen tercihlerin sınırladığı şartlar altında taht rekabeti başlarken Selim'in sancağını Kefe'deki oğlu Süleyman'ı ziyaret etmek için terk etmediği, şehzade Süleyman'ın o sırada Kırım'da değil Trabzon'da olduğu ve hatta Kefe'ye giderken Selim'in oğlu Süleyman'ı Trabzon'da bıraktığı açıklanıyor. Dolayısıyla Selim'in Kefe yolculuğunu oğlunu ziyaret veya ona verilen sancağın ahvaline vakıf olmak için değil, kurduğu taht oyununun kilit unsuru olması nedeniyle yaptığı kanıtlanıyor. Edirne yürüyüşünün küffar üzerine gazaya çıkmak veya babasını ziyaret ederek hakkındaki isyan isnatlarını açıklamakla ilgili olmadığı, tam aksine daha Kırım'dan yola çıkarken varlığı tespit olunabilen bir karar gereğince Osmanlı tahtına cülus etmek üzere hareket ettiği makalede ispatlananlar arasında yer alıyor. Aynı

Han'ın Selim'e askeri yardım teklifi Çorlu yakınlarındaki savaşta yenilerek Kefe'ye dönmesinden sonraki süreçte anlatılır: Uğur, "Hoca Sa'deddin Efendi'nin Selim-namesi", s. 227-229.

32 Abdüsselam Bilgen, *Ada'i-yi Şirazi ve Selimnamesi* (Ankara: TTK Yay., 2007), s. 37 vd.

şekilde, Selim'in Edirne yürüyüşü ve babasıyla savaşı sırasında maiyetinde Kırım Hanı'nın küçük oğluyla birlikte Tatar askeri bulunmasının Kırım Hanı Mengli Giray ile kurduğu ittifakın sonucu olduğu savunuluyor. En sonda ise Ahmet'in neden kaybettiği ve Selim'in kazanmasının belli başlı sebepleri tarihsel bağlam ve şartlarla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılıyor.

Makalede ulaşılan sonuçlardan hareketle şehzadelerin taht savaşının seyrinde ve Selim'in şimdiye kadar kabul edilen anlatısında değişiklikler öneriliyor.

Selim'in Alternatif Hikayesi Başlarken: Trabzon'dan Kefe'ye

II. Bayezit'in (1481-1512) saltanatı kardeşi Cem Sultan (ö. 1495) ile yaptığı taht mücadelesiyle başladı ve garip bir tecelliyle kendi oğulları arasındaki benzer bir rekabet sırasında sona erdi. Oysa kendisini tahtından indiren oğlu Selim'i, Anadolu'da saltanatını ilan eden diğer oğlu Ahmet'in üzerine göndereceği orduya serasker tayin ederek Kefe'den İstanbul'a çağırın II. Bayezit'ti. Selim'i serasker tayin etmesi tahtını kurtarmaya yetmedi demek mümkündür, çünkü uzun bir süre boyunca şehzade Ahmet'i desteklediği için sultan Bayezit de oğulları arasındaki rekabetin taraflarından birisiydi. Aslında taht mücadelesinin esas itibarıyla şehzadelerin yaşça en büyüğü Ahmet ile en küçüğü olan Selim arasında geçtiği baştan belirtilmelidir. Taht rekabeti 1509'a kadar daha sessizce sürmüştü, II. Bayezit'in bir süredir devam eden hastalığının ağırlaşmasıyla alenileşti. Bu aşamada II. Bayezit ve başta sadrazam Hadım Ali Paşa³³ ile ikinci vezir Koca Mustafa Paşa³⁴ olmak üzere devlet ricalinin tercihinin Amasya sancak beyi şehzade Ahmet'ten yana olduğu artık sır olmaktan çıkmıştı. Ahmet'in kabaca Sivas'ın doğusundaki eski Akkoyunlu topraklarına yönelik ilhak politikası gütmeyen II. Bayezit'in politikalarını sürdürme potansiyeli sebebiyle tercih edildiği belirtilebilir. Devrin kaynaklarında bu çıkarımı destekleyen açıklamalar bulmak mümkündür. Mesela, Edirneli Ruhi, görüşmelerde Selim'in bahadırlığının öne çıktığını ama sultan II. Bayezit'in "Ahmed sakın yiğitdir" diyerek Amasya'daki şehzadesini tercih ettiğini yazar.³⁵ Bu seçimle padişah Anadolu'da yüzyıllardır devam eden Türkmen devlet geleneğine karşı fetihçi olmayan politikaların devamından yana bir tercihte bulunmuştu. Söz konusu tercih dile getirildiği andan itibaren Osmanlı yönetici elitinden Ahmet'in padişahlığına itiraz edenler olduğu görülür ancak padişahın bu konuda kararlı bir tavır

33 Tayyip Okiç, "Hadım (Atik) Ali Paşa Kimdir?", *Necati Lugal Armağanı* (Ankara: TTK Yay., 1968), s. 501-515. Mehmet İpşirli, "Atik Ali Paşa", *DİA*, IV, 1991, s. 64-65.

34 Feridun Emecen, "Koca Mustafa Paşa", *DİA*, XXVI, 2002, s. 131-133.

35 *Tevarih-i Âl-i Osman*, Berlin Staatsbibliothek, Ms. Orient, 821, vrk. 196^b-197^a.

sergilediği anlaşılmaktadır.³⁶ Tartışma gündeme geldiği andan itibaren padişah II. Bayezit'in şehzadelikinden beri etkin olan Amasyalı maiyyetinin şehzade Ahmet'in padişah olması durumunda da etkinliğinin devam edeceği kaygısıyla "kapı halkının" muhalefet ettiği belirtilmektedir. Kapı halkının muhalefeti karşısında II. Bayezit'in "Amasyalıları'dan" hangi gerekçeyle rahatsızlık duyulduğunu sorması, tartışmanın kanıtlarındandır.³⁷ Dolayısıyla en başından itibaren II. Bayezit'ten sonra tahta çıkacak şehzadenin Anadolu'daki devlet ve siyaset geleneğine karşı benimseyeceği politikalar veya fetihçi siyaset izleyip izlemeyeceği konusu tartışmanın unsurlarındandır.

Trabzon sancakbeyi şehzade Selimşah'ın ise, taht rekabetinin başlarında ne adaylar arasında adı anılıyor ne de şansı olduğuna dair bir işaret bulunuyordu. Başta padişah II. Bayezit olmak üzere imparatorluğun muktedirlerinden meydana gelen Ahmet hizbinin karşısında Selim'in veya fetihçi siyaseti destekleyenlerin bu aşamada tahtın geleceğini belirleyecek güçleri olduğu söylenemez. En azından görünürde yoktu ve mücadelesine başladığı sırada Selim neredeyse tek başınaydı. Dayandığı en önemli güç kendisine bağlılığı üst düzeyde olduğu anlaşılan kapı halkı ve maiyetidir. Bu meyanda Mansur Bey ile Ferruhsad Bey gibi sâbık Akkoyunlu ümerasının önde gelen isimleri ve onların savaşçılarından özellikle bahsedilmelidir.³⁸ Bu beylerin Selim'e sığınmalarının esas sebebi, hem mecburiyet hem de Akkoyunlu-Safevi rekabetinde Şah İsmail'e kaptırdıkları hükümlerliklerini kazanma yolunda Selim'in fetihçi politikalarının kendi lehlerine sonuçlar üretebilme ihtimaliydi. Dolayısıyla Selim ile Akkoyunlu beylerinin ittifakı adeta kendiliğinden gelişmişti.

Taht rekabetinin başlarında Selim'in taraftarları denilince Kırım Hanı Mengli Giray'ın adının da hemen belirtilmesi gerekir, çünkü Selim'in ilk ve en önde gelen müttefikidir. Mengli Giray ile kurduğu ittifak her bakımdan çok önemlidir ancak Kırım Hanı'nın taht savaşlarındaki deneyimi hemen belirtilmelidir. Selim o günlerde bu konuda bir danışman arasaydı ondan daha ideal birini bulamazdı. Mengli Giray'ın on iki yıl boyunca taht mücadelesi verdiği ve iki defa kaybettiği tacını üçüncü kez Osmanlı Devleti'nin desteğiyle elde ettiği düşünülürse³⁹ bu çı-

36 Bu detayı dile getirenlerin en erken örneği Edirneli Ruhi'dir: *Tevarih-i Âl-i Osman*, vrk. 196^b-197^a.

37 Edirneli Ruhi, *Tevarih-i Âl-i Osman*, vrk. 196^b-197^b.

38 Bu beylerin Selim'in maiyetine katılması hakkında: M. Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası", *Türkiyat Mecmuası*, IX (1946-1951), s. 38 vd. Emecen, *Yavuz*, s. 33. Hanefi Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadelik Dönemi 1487-1512", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, XL (2019), s. 21 vd.

39 Halil İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve

karımın yersiz olmadığı anlaşılır. Ayrıca, Selim'in imkanları henüz çok yetersizken Kırım hanlığından, daha doğrusu Selâtin-i Cengiziye'den aldığı lojistik ve askeri yardımdan daha önemlisi hareketini meşrulaştırıcı destektir ki, mücadelesinde hayati önem taşır. Bu yüzden, Kefe'ye geçtikten sonra Selim ile Kırım Hanı arasında kurulan ittifak ayrıca değerlendirilmeyi hak eder. Bu ittifak mevcut literatüre henüz girmemiştir ancak mutlaka telafi edilmesi gereken bir eksikliktir.⁴⁰

Mücadelesinin ilk aşamasında Selim'in çeyrek asırdan fazla bir süredir sancak-beyi olduğu Trabzon'un şartlarından ve kendisine tanınan sınırlı imkanlardan şikayet ettiği görülür.⁴¹ Aslında bu şikayetleri başka bir sancağa naklini istediği anlamına gelmektedir ancak Trabzon'da bulunduğu zaman zarfında bu talebini açıkça dile getirmez. Şikayetlerine olumlu mukabele edilerek hasırlarına zam yapıldığında tatmin olmaması, taht iddiasını güçlendirebileceği başka bir sancağa tayin beklentisiyle hareket ettiğini gösterir. Beklentisi gerçekleşmeyince zamanı geçtiği halde oğlu Süleyman'a sancak verilmemesini eleştirerek yaptığı sert çıkışla taht oyununu başlattığı sonradan anlaşılabacaktır. Bu aynı zamanda kendisinden sonra tahta oturacak ve geleceğin Kanuni Sultan Süleyman'ı (1520-1566) olacak oğluna taht mücade-

Ahidname Meselesi", *Belleten*, VIII/30 (1944), s. 200 vd. Aynı yazar, *Kırım Hanlığı Üzerine Araştırmalar 1441-1700* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2017). Aynı yazar, "Kırım Hanlığı", *DİA*, XXV, 2002, s. 450-451. Muzaffer Ürekli, *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi 1441-1569* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1989), s. 21 vd. Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2000), s. 30 vd.

40 Bu makalede söz konusu ittifaka sadece gerektiği yerlerde değinilmiştir. Öneminden ve konunun genişliğinden dolayı ayrı bir çalışmada değerlendirmeyi tercih ettim. Belirtildiği üzere mevcut literatürde söz konusu ittifakı bütün boyutları ve sonuçlarıyla birlikte inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Feridun Emecen, Mengli Giray'ın başlangıçta Osmanlı merkeziyle birlikte hareket ettiğini ancak Selim'in Akkırman'a geçtiği aşamada sağladığı askeri destekten dolayı sonra fikrini değiştirmiş olduğunu belirtir: Emecen, *Yavuz*, s. 49 ve 51. Erdem Çıpa ise, ikisi arasındaki ilişkiyi bir yerde destek bir diğer yerde de ittifak olarak tanımlar ancak bunu derinleştiren bir açıklama veya analiz yapmaz. Daha çok Selim'in Kefe'deki faaliyetlerini ve Kırım Hanı ile arasındaki ilişkinin selimnamelerde nasıl ele alındığını tartışır: *Yavuz'un Kavgası-I. Selim'in Saltanat Kavgası* (İstanbul: YKY, 2013), s. 89-92 ve Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 112-114 ve 209-217.

41 Selim'in Trabzon'un o yılları hakkındaki değerlendirmeleri ve daha iyi imkanlar talep ettiği arzları hakkında: BOA. TS.MA.e., 850-38 (eski no: 7631/1) ve BOA. TS.MA.e., 745-21 (eski no: 5437/1). Bu belge yanlış bir numara verilerek (E.543) yayınlanmıştır: Çağatay Uluçay, "Yavuz Nasıl Padişah oldu?", *Sancaktan Saraya Seçme Yazılar*, haz. M. Sabri Koz, Haşim Şahin (İstanbul: YKY, 2012), s. 57. Tekrar yayını: Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadelik Dönemi", s. 47-48.

sinde yüklediği role de işaret eder.⁴² Selim'in diğer şehzadelere göre kendi imkanlarının yetersizliğinden şikayet görüntüsü altında ihsas ettiği başka bir sancağa tayin beklentisi ve hala bir sancağa çıkartılmayan şehzadesi Süleyman'ın mağdur edildiği tezini etkili bir dille işlediği tartışmaları, hiç şüphe yok ki büyük kardeşi Ahmet'in adaylığı hakkındaki mutabakata itiraz ettiği anlamı taşır. Sonuçta 5 Ağustos 1509'da oğlu Süleyman'a Kefe sancağının tevcih edilmesini sağladığında⁴³ Selim taht mücadelesinde ilk büyük kazanımını elde eder.⁴⁴ Selim'in oğluna Kefe sancağı tevcih edilirken Ahmet'in oğlu Murat da Bolu sancağına tayin edilir. İlk bakışta bu sonucun Ahmet'in lehine olduğuna şüphe yoktur. Çünkü oğlu Murat'a Bolu sancağı tevcih edildiği için İstanbul yolu tamamen onun kontrolü altına girmiş demektir. Fakat, Selim çok geçmeden taht oyununu Karadeniz'in kuzeyine taşıdığı anda Ahmet'in kazanımlarının hiçbir değeri kalmayacaktı. Selim'in oğlu Süleyman'a Kefe sancağını tevcih ettirebilmesi ise onun taht yolunu açan gelişmelerin ilk adımını teşkil eder.⁴⁵ Çeyrek asırdan fazla bir süredir yönettiği Trabzon sancağını Osmanlı padişahından izin almadan 30 Eylül 1510'da terk eden Selim 10 Ekim 1510'da Kefe'ye ulaşır.⁴⁶ Bir yılı geçkin bir süre önce 5 Ağustos 1509'da Kefe'ye sancakbeyi tayin edilen oğlu Süleyman'ı ziyaret amacıyla Trabzon'dan ayrıldığı gerekçesi selimnamelerde ve Osmanlı tarihlerinde kurgulanan anlatının meşrulaştırma motifi olarak kullanılacaktır. Diğer taraftan, Edirneli Ruhi'nin kroniğinde ve Sadi b. Abdülmüteal'in selimnamesinde Selim'in oyun planında Kefe sancağının merkezi bir yeri olduğu hakkında daha farklı iddialar ve açıklamalar bulunur.

42 Şehzade Süleyman'ın Selim'in taht davasında anahtar rolü oynadığı hakkında: Emecen, *Yavuz*, s. 43.

43 Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları (MC.) O. 071, v. 167/b. "18 Rebiülahir 915, Süleyman çelebi bin Selim Beg tale bekahu ki mirliva-yı Kefe şod". Bu süreçle ilgili değerlendirmeler için: Uluçay, "Yavuz Nasıl Padişah Oldu?", s. 56-59. Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966), s. 264-269. Yayınlandıkları belgeler önemli olmakla birlikte her iki çalışma da dikkatli kullanılmalıdır. Meselâ: Uluçay'ın bu bağlamda yayınladığı bir belge (s. 59) olayların kronolojisinde 1510 yılı eylül sonlarında Selim'in Kefe'ye gitmesinden önceye yerleştirilmiştir, ki yanlıştır. Selim'in bu mektubu Hadım Ali Paşa'nın ölümünden (2 Temmuz 1511) sonra, 28 Temmuz 1511'deki Sırt köyü (Uğraş) muharebesinden önce yazılmıştır. Belgenin şimdiki numarası: BOA. TS.MA.e., 754-100/11. Makaledeki tarih çevirmelerinde Türk Tarih Kurumu web sitesindeki kılavuz kullanılmıştır: <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

44 Halil İnalcık, "Selim I", *The Encyclopaedia of Islam (EI)*, IX, 1997, s. 127.

45 Uluçay, şehzade Süleyman'ın Kefe'ye tayin edilmesinin Selim için nimet olduğunu söyler: "Yavuz Nasıl Padişah Oldu?", s. 59.

46 Emecen, *Yavuz*, s. 45-46.

Sa'di b. Abdülmüteal'e göre, Selim içinde bulunduğu kuşatılmışlıktan kurtulması gerektiğini idrak ve "saltanatı hususunda bir tefekkür" ederek oğlu Süleyman'a Kefe sancağını ister.⁴⁷ Sa'di'nin bu satırlarla başlayan açıklamaları Selim'in oğluna Kefe'yi istemesinin tesadüf olmadığını ve oyun planının bir unsuru olduğunu anlamaya uygundur.⁴⁸ Buna göre, daha oğlu için sancak taleplerini gündeme getirdiğinde Kefe seçeneğini aklına yerleştirmiş ve oradan Rumeli tarafına geçip Edirne'ye ulaşmayı tasarlamıştı.⁴⁹ Sa'di bu açıklamalarıyla diğer selimnاملerden ve Osmanlı tarihlerindeki standart izahattan ayrılır. Fakat, Selim Edirne'ye ulaştığında rakiplerinin veya düşmanlarının kendisi hakkında babasına aktardığı asılsız haberleri düzeltme imkanı bulabilecekti diyerek tekrar diğer kaynaklardaki açıklamayla buluşur.⁵⁰ Aslında yaptığı bu yoruma kendisinin de inanmadığı selimnamesinin ilerleyen sayfalarında verdiği ayrıntılardan anlaşılmaktadır. Çünkü, devamında verdiği malumat çok farklıdır ve onun selimnamesini türdeşlerinden tamamen ayırır. Sa'di, Selim'in kurguladığı tasavvuru gizleyerek kimseye sezdirmeden uyguladığı ve bu nedenle *vaz'ı hile-yi âmize mübâşir* olduğunu belirtir.⁵¹ Oğlu Süleyman için Kefe'yi dile getirmeden önce şehzade Ahmet'in itiraz edeceğini tahmin ettiği Sivrihisar ve Bolu sancaklarını kasten isteyerek rakibini kandırdığını yazar.⁵² Sonuçta tahmin ettiği gibi bu sancakların tevcihine Ahmet karşı çıkınca hiç olmazsa Kefe'nin verilmesini talep eder. Ahmet ile taraftarlarının Selim'in gerçek maksadını anlayamadığını ve Kefe'nin şehzade Süleyman'a verilmesine karşı çıkmadıklarını belirtir.⁵³ Ayrıca,

47 Sa'di'nin eserinde bu konuyu yazdığı bölümün adı bile çarpıcıdır: "Hazret-i Sultan Selim saltanatı hususunda bir tefekkür idüb oğlu Süleymanşah-ı âdil'e Kefe sancağın iltimas eyledüğüyle virüldüğün beyan ider". Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan, 1277, vrk. 15^b. Sa'di'nin diğer selimnاملerden farklı açıklamalarına Erdem Çıpa da kısaca temas eder: Çıpa, *Yavuz'un Kavgası*, s. 90-91 ve hemen hemen aynı satırları daha sonra yazdığı kitabında tekrarlar: Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 210.

48 Revan 1277, vrk 16^a-b.

49 Revan, 1277, vrk. 16^b. Oğlu Süleyman için "ona mahrûse-yi Kefe sancağını iltimas ideler dahi bu hümay-yi hümayunun tali'i meymunun uğur dutub ol bahanelerle Rumili canibine geçeler. Taraf-ı berdden vâlid-i büzürgvârları hazret-i hüdâvendigâr-ı gerdun iktidârın atabe-yi alîyyesine irmek niyyetine mahrûse-yi Edirne'ye revâne olalar".

50 Revan 1277, vrk. 16^b-17^a.

51 Revan 1277, vrk. 17^a. Selim'in hileye başvurduğu hakkında benzer bir ifadeyi şehzade Ahmet de Memlûklü sultanına yazdığı mektupta kullanır: "„Selimşah enva' hile ile serîr-i saltanatı babamız Hüdâvendigâr hazretlerinin elinden alub kendüsü cûlus edicek..". (Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 85, dpn:102).

52 Revan, 1277, vrk. 17^a.

53 Revan, 1277, vrk. 17^a-18^b.

Selim'in böyle manipülatif bir yönetime başvurmasını mazur gösteren açıklamalar yapmayı da ihmal etmez. Sa'di'nin anlatısı da Selim tahta geçtikten hatta öldükten sonra, muhtemelen 1524 ile 1527 arasında yazıldığı için sonuçtan hareket eden bir değerlendirme olarak görülebilir.⁵⁴ Selim'in adeta oyun içinde oyun kurduğu ve başarılı olduğu anlatısının, ölümünden sonra onun hakkında yaratılan imajı desteklemek için Sa'di tarafından zenginleştirildiği de düşünülebilir. Fakat, Sa'di'nin verdiği malumatın ciddiye alınmasını gerektiren başka kanıtlar bulunmaktadır.

Her şeyden önce Selim'in Kefe ile temasının oğlu Süleyman'a sancak talebin-den daha eskiye uzanması mümkündür. Çünkü, Kefe sancakbeyi iken vefat eden kardeşi şehzade Mehmet'ten sonra onun yerine Selim'in eski lalası tayin edilmişti. Tesadüfen onun adı da Süleyman idi ve 20 Mayıs 1505'ten (16 Zilhicce 910) 30 Nisan 1508'e kadar veya biraz daha uzun süre Kefe sancağını yönetmişti.⁵⁵ Şehzadeler ile lalalarının ilişkisi her zaman olumlu seyretmemekle birlikte, Selim ile Mengli Giray arasındaki münasebeti Kefe'yi yönettiği sırada eski lalasının kurması ihtimali yok değildir. Bunu doğrulamak veya yanlışlamak şimdilik mümkün olmamakla birlikte ihtimal değeri sabittir. Dolayısıyla Selim, Kefe sancağını oğluna isterken daha önce oluşturduğu bir oyun planını takip ettiği varsayılabilir ve bu Sa'di'nin açıklamalarını güçlendirir.

Sa'di'nin açıklamalarını izlemeyi ihtar eden bir başka ipucu, Selim'in oğluna Kefe sancağını talep ettiği arzında bulunuyor. Oğlu Süleyman için Sultanönü sancağı gibi kendisine çok uzak bir yer veya sancak seviyesine yükseltilmek kaydıyla Giresun, Torul ve Şiran gibi imkanları sınırlı bölgeler teklif edilmesine itiraz

54 Sa'di, eserini Selim'in cenaze merasiminin anlatısı ile tamamlarken sultan Süleyman'ın babası adına yaptırdığı külliye inşaatının hali hazırda devam ettiğini yazar (Revan 1277, vrk.113/a). İnşaatın Aralık 1522'de tamamlandığı kabul ediliyorsa da (İ. Aydın Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", *DİA*, XXXVII, 2009, s. 513-516) benzer hacimdeki külliyelerin beş ile yedi yılda tamamlanabildiği biliniyor. Sa'di ayrıca bir ip ucu daha verir ve eserini yazdığı sırada 1524-1532 arasında hüküm süren Saadet Giray'ın Kırım Hanlığı tahtında olduğunu belirtir: Revan 1277, vrk. 38/a. Dolayısıyla Sa'di'nin eserini tahminen 1524-1527 arasında yazdığı anlaşılır.

55 Selim'in eski lalasına önce 14 Şubat 1504/27 Şaban 909'da Çankırı sancakbeyliği verildi (MC. O.071, v.17/b). Sonra 20 Mayıs 1505'te Kefe sancağı tevcih edildi (MC. O.071, v. 59/a). Yaklaşık üç yıl sonra 29 Zilhicce 913/30 Nisan 1508'de onun yerine "köhne" Hamit İli beyi Yahşi tayin edilmişse de (MC. O.071, v. 128/b), bu tevcihin gerçekleştiği kesin değildir. Bu sırada Selim'in oğlu şehzade Süleyman'a Kefe sancağının verilip verilmeyeceğinin müzakereleri gündemde olduğundan sancağın bir müddet boş bırakılması tercih edilmiş veya Selim'in eski lalasının görev süresi uzatılmış olabilir.

ettiği cevabî mektubunun sadece mantık örgüsü tutarlı değil, dili de çarpıcı ve etkileyicidir. Fakat itirazlarının ifade bütünlüğünü bozan bir çelişki hemen göze çarpar. Basitleştirerek yazılırsa, “şimdiye kadar hiçbir şehzadenin oğluna babasına bir aylık mesafedeki bir sancağın verilmediğini” belirterek karşı çıkarken, Sultan-önü sancağından daha uzak olması bir yana karayolu bağlantısı bile bulunmayan Kefe’yi talep etmesi şaşırtıcıdır. Bütün itirazlarını tutarlı bir dille uzun uzun belirttikten sonra mektubun son satırlarında oğlu Süleyman’a ya kendi sancağına yakın olan Şebinkarahisar’ı veya hayli uzağındaki Kefe sancağını istemesi,⁵⁶ mesafe gerekçesiyle Sultanönü sancağına karşı çıkmasını anlamsızlaştırmaktadır. Bunu Selim’in mantığındaki sürçmenin ifadesine yansımaları olarak açıklamak tatmin edici olmadığından, oyun planının bir diğer unsuru olarak okumak daha isabetli olsa gerek. Bu nedenle Sa’dî’nin iddiasını destekleyen bir başka karine olarak değerlendirmeye katılmalıdır.

Yapılan bu açıklamalar ve Sa’dî’nin verdiği malumat, yazılan ilk selimname-nin müellifi Kılıççızade İshak’ın aynı konudaki örtülü anlatımını yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılar. Kılıççızade’ye göre, Gürcü keferesine ve mülhid Safeviler üzerine yaptığı seferlerdeki başarılarının taktir edilmemesi yetmezmiş gibi padişah babasının gönderdiği azarlayıcı tondaki emirlerle durdurulması ve saraya yazdığı arzlarının dikkate alınmamasından dolayı Selim, Trabzon’dan ayrılmaya karar verir.⁵⁷ İshak’ın belirttiğine göre Selim, ilk başta *tebdil-i mekan* etmek kararıyla üç defa kapıya adam gönderip izin istemesine rağmen verilmeyince niyetini *nakl-i mekan*’a dönüştürür.⁵⁸ Kılıççızade bu satırlarla Selim’in sancağını terk ederek Kefe’ye gitmesinin gerekçesini hazırlamaktadır. Hatta, bununla yetinmeyecek uzun zamandır deniz kenarında sancak yönetmesinden hareketle ayrıntılı bir açıklama yazar ve Selim’in nasibinin derya canibinden verildiğini anlatarak Kefe/Rumeli yolculuğunu ilahi taktire bağlar.⁵⁹ Nasıl ki, diğer şehzadeler kendi ikballe-ri için çalışıyorlarsa Selim de kendisinin rehn-i a’mâlîni zamanı geldiğinde yerine

56 Mektup için; BOA.TS.MA.e., 752-18, (eski no: 5970/1). “...mezbur Süleymanşah’a dahî civarımızda olub aklen ve insâfen bize münasib olan Karahisar sancağı himmet olunub, ol olmazsa Kefe sancağına inayet olunma mümkün ise hoş ve âlâ..”.

57 Savaş, “İshak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 88-89.

58 Savaş, “İshak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 89. “... ol diyardan *tebdil-i mekan* eyleyeler (..) çün samim-i dilden ol diyarı terk itmeğe tasvîm-i hâtur etmişlerdi, la-cerem ol sefer bir feth ü zafere ikame edüb *nakl-i mekan* itmeğe hulûs-ı taviyyet ile niyet eylediler”.

59 Savaş, “İshak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 90-92. Anlatısını İsrâ suresi 70 ve Talak suresi 3. ayetleriyle destekler.

getirecektir.⁶⁰ Kılıççızade onun iktidarının daha o zaman bile Allah tarafından teyit (müeyyed min-Allah) ve tebşir edilerek memleketin salâhı için Rumeli'ye gönderildiğini ileri sürmektedir: “..pes ol padişah-ı İslam-penâhî ki makdem-i mübârek-i sıhhat-ı küllîye *sebeb-i kudret-i ezeliyyesin izhâr etmeğiçün Rumili diyarına salub salâh-ı memlekete vücûd-ı şerîfin sebeb kıldı*”.⁶¹ Kılıççızade bu satırlarında Selim'in saraydan izin almadan hem Kefe'ye gidişini hem de daha sonra Rumeli'den sancak talep etmesini Allah'ın takdirine bağlayarak tartışma dışı bırakmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken bir kelime oyununa başvurur. Çünkü, doğrudan bağlantısı olmasa da Kefe idari olarak Rumeli eyaleti içinde kabul edilmektedir. Dolayısıyla Rumeli derken öncelikli olarak kastettiği aslında Kefe'dir ve izin verilmemiş olsa bile Selim'in oraya gidişinden sarayın haberdar olduğunu ihsas etmektedir. Ancak bunu açıkça yazmayarak aynı zamanda daha sonra yine kanuna mugayir olarak Rumeli'den sancak taleplerine ve Edirne'ye yönelen taht seferinin gerekçesine zemin oluşturmaya çalışmaktadır. Selim'in bu bid'atleri Allah'ın taktiriyle yaptığını, dolayısıyla suç işlemiş sayılmaması gerektiğini ima eden mesajlar vermekten de geri durmaz. Buna mukabil Kemalpaşazade aynı konuya temas ederken daha temkinlidir ve Kılıççızade gibi nakl-i mekan talebinden değil Selim'in sadece *tebdil-i mekan* niyetinden bahseder. Ayrıca Kılıççızade'nin kapalı ifadesini Selim'in *Rumeli'ye geçip Kefe'deki oğlunu ziyaret edip geri döneceği* şeklinde açarak netleştirir.⁶² Bu maksatla payitahta iki kez müracaat ederek izin istediğini yazar. Görüldüğü üzere Selim'in hareketini Allah'ın taktirine ve şehzadenin kaderine bağlayan gerekçeye de başvuramaz. Kemalpaşazade'nin Trabzon'da iken Selim'in Rumeli'den sancak talebinde bulunduğundan bahsetmemesi ve Kefe'ye gidip döneceğini belirtmesi şehzadenin önceden hazırlanmış bir plana göre hareket etmediğini gösterme isteğiyle ilişkilidir. Böylece, şehzadenin iradi olarak bağy suçu işlemediğini ihsas eder. Çünkü, bu sırada Selim asi durumuna düştüğünden hakkında ölüm fermanı verilmesi işten bile değildir.

Diğer taraftan, dönemin ve olayların yakın tanıklarından Edirneli Ruhi ise tartıştığım bu bağlamı çok farklı bir açıklamayla ele almaktadır. Ruhi'ye göre şehzade Süleyman kendisine tevcih edilen Kefe'ye gittikten sonra babası Selim zaten

60 Savaş, “İshak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 92. “vakti gelmeyen iş olmaz=el-umuru merhûnetün bi-evkatihâ”

61 Savaş, “İshak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 93.

62 Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 40: “... âna müncer olur ki, tebdil-i mekan eyleye, Rumeli yakasına geçüb Kefe'de ferzend-i ercümendin görüb, sıla sevabın bula, yine yerine gele”.

onu ziyaret ederek Trabzon'a geri dönmüştü bile! Kesin bir dille bu ziyaretin on yedi gün sürdüğünü belirten Ruhi'nin açıklaması⁶³ bu önemli ayrıntı hakkında yazan Osmanlı müellifleri ile müverrihlerin ilgisine mazhar olmadığı gibi günümüzdeki mevcut tarih yazınına da girmemiştir. Eğer Ruhi'nin aktardığı bilgi doğruysa Selim'in tartışmalı Kefe ziyaretini izinsiz olarak bir süre önce gerçekleştirip geri döndüğü ve kaynaklardaki tartışmanın Kefe'ye taht mücadelesini fiilen başlattığı ikinci gidişiyle ilgili olduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla, Ruhi'nin verdiği farklı bilginin doğru olması kaydıyla, daha sonra yazan müellif ve müverrihlerin kurdukları anlatılarda Selim'in sancağını ilk defa terk ederek yaptığı ihlali tamamen ört-bas etmeyi, ikincisini ise tartışmalı bir mecburiyete bağlayarak masumlaştırmayı tercih ettikleri söylenebilir.

Nitekim yaklaşık olarak yüz yıl sonra Kemalpaşazade ve Ruhi'nin yazdıklarını değil de Kılıççızade'nin açıklamasını referans aldığı anlaşılan Hoca Saadettin kaynağının verdiği bilgiyi de tahrif ederek Selim'in henüz Trabzon'dayken Rumeli'den üç kez sancak talebinde bulunduğunu belirtir.⁶⁴ Üstelik geline son noktada Hoca Saadettin de Rumeli derken kastettiğinin Kefe sancağı olduğunu belirtmez ve sanki Balkanlar'dan sancak talebinde bulunmuş gibi sunarak Selim'in Kefe'ye geçişi veya geçişlerini ve Rumeli'ndeki hareketini toptan tashih etmeyi hedefler. Hatta, diğer bir selimname yazarı olan Şîrî Ali Bey, belki de bu tartışmalı konuya girmek için anlatısında Kefe'yi tamamen dışarıda bırakarak Selim'i Trabzon'dan doğrudan Edirne'ye gitmiş gibi gösterir.⁶⁵ Görüldüğü üzere, mahir müelliflerin kalem oyunundaki izlek Selim'in Kefe ve Edirne yürüyüşünün önceden tasarladığı oyun planına bağlı olup olmadığı; yani isyan edip etmediği etrafında döner. Anlaşıldığına göre farklı gerekçelerle tevil etmeye çalıştıkları Kefe ve Selim ilişkisinin aslının ne olduğunu hakikatte hepsi bilmektedir ancak bunun afişe edilmeden meşrulaştırılması mecburiyetinin farkındadırlar. Hikaye olduğundan farklı bir şekilde değiştirilerek kurulmayıp, Selim'in oğluna Kefe'yi özellikle istediği, oyun planına göre oraya gitmeyi kurguladığı ve asıl niyetinin baştan beri Edirne'ye yürümek olduğu yazılırsa hem Selim'in isyanı ve bid'ati tescillenmiş, hem de fillere ortak ettiği oğlu Süleyman'ın kusurları veya suç ortaklığı kabullenilmiş olacaktır.

63 Berlin Staatsbibliothek, Ms. Orient, 821, vrk. 195^b: "... oğlu Süleyman Beg anda varıcak ol dahi Kefe memleketini seyran etmek murad edinüb geçüb on yedi gün anda olub dönünce ...".

64 *Tacû't-tevarih*, c. II, s. 140-141.

65 Necati Danacı, "Selim-nâmeler ve Şîrî'nin Selim-namesi" (lisans bitirme tezi), İstanbul Üniversitesi, 1981, s. 1-23.

Anlaşılabacağı üzere, eserini olayların hemen arkasından telif eden Kılıççızade İshak ile aynı konuyu babasının ölümünden sonra tahta çıktığında Kanuni Sultan Süleyman'ın isteğiyle kaleme alan Kemalpaşazade için Selim'in 30 Eylül 1510'da sancağını terk ederek Kefe'ye geçişine ve Rumeli'deki hareketine meşruiyet sağlamaları ihtiyacı daha elzemdi. Çünkü, tartıştıkları konu Selim'in isyanı ve babasını tahtından indirdiği sürecin başındaki gayri-meşru adımlarıyla ilgiliydi. Hoca Saadeddin ise hem eserini telif ederken bu konu geride kalalı uzun zaman geçtiğinden hem de öncelikler değiştiğinden daha rahat kalem oynatabildiği koşullar mevcuttu. Bu yüzden Ruhi'nin belirttiği gibi Selim'in Kefe'deki oğlunu ziyaret edip Trabzon'a geri döndüğü veya Kemalpaşazade'nin Kefe'ye gidip şehzade Süleyman'ı ziyaret ettikten sonra Trabzon'a geri döneceği açıklamalarıyla yetinmemiş, Kılıççızade'nin ilahi taktire bağladığı gerekçeyi benimseyerek Selim'in Rumeli'nden üç kez sancak istediği ama reddedildiği için mecburen sancağını terk ettiğini imal etmekte sakınca görmemişti. Bütün bu kalem oyunlarından anlaşılan, Selim'in Kefe'ye gitmesinin arkasındaki asıl maksadın ne olduğunu hakikatte anılan yazarların hepsinin bildiğidir. Dolayısıyla, onların detaylarda farklılaşan anlatıları yerine, Edirneli Ruhi'nin aktardıkları ve Sa'di'nin Selim'in hile yoluna başvurarak rakiplerini manipüle ederek Kefe'yi daha önceden oluşturduğu plan gereği oğlu Süleyman'a istediği açıklamalarında somutlaşan olay akışının daha kabul edilebilir olduğu; ancak mevcut anlatıyı standardize eden müverrih ve müelliflerce –kasten- görmezden geldiği anlaşılır.

Selim'in Oğlu Süleyman'ı Trabzon'da Bırakarak Kefe'ye Gidişi

Sa'di b. Abdülmüteal'in anlatısının devamı da yukarıda tartıştığım açıklamalarının güvenilir olduğunu gösteriyor. Sa'di diğer müelliflerden farklı olarak Selim'in oğluna tevcih edilen Kefe'yi görüp ahvaline vakıf olmak için saraydan izin istediğini ama verilecek cevabı beklemeden Trabzon'dan ayrıldığını belirtir.⁶⁶ Bu açıklama, Ruhi'nin dile getirdiği üzere Selim'in Kefe'ye ilk kez gittiği ve Trabzon'a geri döndüğü on yedi gün süren ziyaretiyle ilgili değil, ikinci kez gidişiyle ilgilidir. Sa'di'den öğrendiklerimiz sadece belirtilenle sınırlı değildir. Yazdıklarının diğer kaynaklardan ayrıldığı en temel fark, Selim'in Kefe'ye giderken oğlu Süleyman'ı Trabzon'da bıraktığını belirtmesidir.⁶⁷ Aynı detaya tevârihini Sa'di'den önce kaleme

⁶⁶ Revan 1277, vrk. 19/a-b.

⁶⁷ Revan 1277, vrk. 20/a: "Süleymanşah-ı âdili tahtgâhında koyub kendüsü ikballe deryadan Kefe canibine revân oldu". Ayrıca, Feridun Emecen de bu konudan şüphelenmiş olmalı ki, Sa'di'nin verdiği malumata temas ederek "Selim'in ya oğluyla birlikte veya ondan bir süre önce Kefe'ye geldiğine" bir dipnotta değinir: Emecen, *Yavuz*, s. 46, dpn: 88.

alan Edirneli Ruhi de temas eder. Ruhi, “Selim beg nefsiyle Trabuzan’dan göçüb Kefe’ye geçüb oğlunu kendü yerine kodu”⁶⁸ demektedir. Bu ayrıntı önemlidir. Çünkü, tayin olduktan sonra şehzade Süleyman’ın Kefe’ye gittiği; ya ilk gidişinde onunla birlikte veya gittikten bir süre sonra babası Selim’in genç şehzadeyi Kefe’de ziyaret ettiği; bu ziyaretin on yedi gün sürdüğü; Selim’in sonra kendi sancağı Trabzon’a geri döndüğü; ve nihayet taht mücadelesini başlatmak üzere Selim Trabzon’dan ayrılırken şehzadesi Süleyman’ı bu kez Kefe’den geri Trabzon’a çağırdığı hemen hemen kesindir. Çünkü, Sa’di anlatısının devamında, Selim’in 1511 nisan ayı sonlarında Özi tarafına geçip Edirne’ye doğru yola çıkacağı sırada oğlu Süleyman’ı Trabzon’dan Kefe’ye geri çağırdığını söyler.⁶⁹ Muhtemelen kendisi Edirne üzerine yürürken oğlunun Kefe’de daha güvende olacağını düşünerek Trabzon’da kalmasını istememişti. Çünkü, kendi çıktığı yolda öldürülebileceğini hesaba katarak Süleyman’ın Kefe’de daha güvenli bir koşulda kalmasını istemiş olmalıdır. Şehzade Süleyman babasının bu çağrısı üzerine Trabzon’dan ayrılarak tekrar Kefe’ye doğru yola çıkar. Edirneli Ruhi’nin ve Sa’di’nin verdiği bu ayrıntılar bize Kılıççızade İshak’ın selimnamesinden başlayarak yazılan eserlere hakim izlekteki “Selim’in oğlunu ziyaret maksadıyla kendi sancağını terk ederek Kefe’ye gittiği” bahanesinin imal edildiğini gösterir. Anlaşılabileceği üzere Ruhi ve Sa’di’nin verdiği malumat, akademik çalışmalarda şimdiye kadar kabul edilen hakim anlatıdan tamamen farklıdır. Diğer taraftan, bu önemli ayrıntıyı Ruhi’den başka teyit eden kayıtlar bulunduğundan Sa’di’nin anlatısı ciddiye alınmak zorundadır. Her iki yazarın hemfikir olduğu bu ayrıntıyı doğrulayan en önemli kayıt Kırım Hanı Mengli Giray’ın şehzade Süleyman’a yazdığı bir mektubudur.⁷⁰

68 Berlin Staatsbibliothek, Ms. Orient 821, vrk. 196^a.

69 Topkapı Sarayı, Revan 1277, vrk. 22/a: “oğlu Süleymanşah-ı âdile ulaklarla kendülerin ikballe savb-ı Edirne’ye teveccühleri ahabrın ilâm edüb muaccelen gelüb sancaklarına mülâki olmalarını emr etdükden sonra *ve ufevvidu emri ilâllâhi, innallâhe basîrun bi’l-ibâd* ayet-i kerimesi ta’vizine meşgul olub leşker-i bî-şümâr-encüm adedle sabıkâ denilen niyyet-i mübâreke üzerine bir rûz-ı piruzda mahrûse-yi Kefe’den çıkdı”.

70 Kırım Hanı’nın şehzade Süleyman’a mektubu: BOA.TS.MA.e., 672-5 (eski no: 4085/1). Bu belgenin transkripsiyonu yapılmadan faksimilesi 1978’de yayınlanmış: *Le Khanat de Crimée dans les Archives du Musée du Palais de Topkapı*, ed. Alexandre Bennigsen, Pertev Naili Boratav vd. (Paris: Ehes, Mouton éditeur, La Haye, 1978), s. 83-85. Kitabın yayınlandığı yıllardaki araştırmalara göre Kırım hanının şehzade Süleyman’a yazdığı bu mektubun bağlamını oluşturmak kolay değildir. Bu nedenle yayınlayanlar belgenin özetini verirken Şehzade Süleyman’ın Kefe sancak beyi ve Han’ın damadı olduğunu varsayarak ikisinin Akkırman’da buluşacağını zannetmişler. Oysa mektup Süleyman’ın Trabzon’dan daha yeni geldiğini belirtiyor ve Han’ın Ferahkırman’da bulunmasının sebebini, müttefiki Selim’in Akkırman’a geçişi sırasında ona refakat etmek olarak açıklıyor.

Kırım Hanı Mengli Giray'ın şehzadeye yazdığı mektup “Oğlum hazret-i Süleymanşah-ı kâmbîn” hitabıyla başlar. Han, onun Trabzon'dan Kefe'ye ulaştığını işittiğini⁷¹ ve bundan duyduğu mutluluğu dile getirir. Babası Selim'in Kefe'den Akkirman tarafına geçtiği sırada kendisinin de Ferhkirman'a/Ferahkirman'a (Prekop/Or kapısı) geldiğini ve halen orada bulunduğunu belirtir.⁷² Selim ile *tevliyet-i emr-i hilafet müyesser oluncaya kadar* haberleşme kapısını açık tutmak üzere sözleştiklerini, ancak henüz haber gelmediği için Ferahkirman'da kaldığını ve Kırım'a dönmeyi tehir ettiğini açıklar. Selim'den bekledikleri hayırlı haber geldiğinde döneceğini ve o sırada kendisiyle de karşılıklı görüşeceğini bildirir.⁷³ Mengli Giray'ın *tevliyet-i hilafet*'ten kastettiği saltanatın Selim'e tevdi edilmesi, beklediği hayırlı haber ise tahta çıktığı müjdesidir. Fakat, *tevliyet* kelimesinin kullanılması sebebiyle Kefe'den ayrılırken Selim'in planında babasını ve devlet ricalini ikna ederek vekaleten cülus etmek seçeneğini de değerlendirdiği belirtilmelidir. Bu nedenle Selim'in oyun planına “vekaleten” cülus etme alternatifinin de eklenmesi gerekir.⁷⁴

Bu mektup tam olarak Sa'di'nin dediği gibi şehzade Süleyman'ın Trabzon'dan Kırım'a avdet edişinin babası Selim'in Kefe'den Edirne cihetine hareket etmesinden sonraya tekabül ettiğini gösterir. Mektup tarihsizdir ancak Selim'in Edirne seferine çıkmak üzere Kefe'den ayrıldığı sırada oğlu Süleyman'ı Trabzon'dan çağırdığını hem Sa'di'nin verdiği ayrıntıdan hem de Han'ın mektubundan bildiğimize göre şehzadenin Kefe'ye avdet zamanı yaklaşık olarak tespit edilebilir. Ayrıca, bir nökeriye kaydından Süleyman'ın 8 Nisan 1511'de henüz Trabzon'da olduğu da görülüyor.⁷⁵ Selim ise, 29 Nisan 1511'den kısa bir süre önce Kefe'den ayrılır ve ilk önce Özi civarına geçer.⁷⁶ Dolayısıyla 8 ile 29 Nisan 1511 arasında Selim şehzade

71 BOA.TS.MA.e., 672-5 (eski no: 4085/1). “...sâhil-i mahrûse-yi Kefe'ye gelüb (...) ikbâl ve iclâl birle nüzül kıldığınız mesmû' olub..”.

72 Aynı belge: “fe-amma oğlum beg hazretleri [Selim] mahmiyye-yi Akkirman'a nüzül kılınca muhibbinüz dahî mahrûse-yi Ferahkirman'a vusûl bulub anda mütekarrir olub..”.

73 Aynı belge: “.. tevliyet-i emr-i hilâfet müyesser olunca[ya] mabeynde bâb-ı mürasele meftûh tutulmak emr-i sehil olmak manâsı muvaade olunmuş idi, ol bâisden el-hâleti hâzihi ol caniblere teveccüh emri tehir olundu. İnşallahî'l-ecl oğlum beg hazretleri kibelinden ahbâr-ı hayr geldükde muhibbinüz bizzat müşâfehe-i hizmete takarrir etmek için mahmiyye-yi Kırım canibine teveccüh gösterilür mülâhaza buyrula..”.

74 Belirtmeye bile gerek yok ki, bu konu da ayrı bir incelemenin konusu olacak kadar önemli olduğundan ayrı bir makalede ele almayı tercih ettim: “Yavuz Osmanlı Tahtına Vekaleten mi Cülus Etmmişti?”.

75 Atatürk Kitaplığı, MC. O. 071, vrk. 222/a.

76 Selim'in Kefe'den ayrılmasıyla ilgili Akkirman'dan Edirne sarayına gönderilen güvenilir bir rapor bulunuyor: BOA.TS.MA. e., 699-74 (eski no: 4710) Selh-i Muharrem 917. Selim ve

Süleyman'ı Trabzon'dan Kefe'ye çağırması olmalıdır. Süleyman'ın hazırlıklar ve yolculuk için harcayacağı zamanı hesaba katarsak 1511 yılının Mayıs ayı ortalarıyla en geç sonu arasında Kefe'ye ulaştığı anlaşılar. Açıkça anlaşıyor ki, Kefe'nin kendisine tevcihinden sonra şehzade Süleyman sancağına gitmiş, bir süre orada bulunmuştu. Babası Selim onu ziyarete gitmiş ve on yedi gün kalmıştı. Bu süre içinde Kırım Hanı ile kurduğu ittifak için girişimlerde bulunduğunu, her ikisinin görüşmelerinden dolayı tahmin etmek zor değildir. Selim taht mücadelesine başlamak üzere Kefe'ye gitmeden oğlunu geri Trabzon'a çağırması ve kendi yerine bırakmıştı. Akabindeyse, Kırım'dan Edirne'ye doğru yola çıkarken bu kez oğlunu geri Kefe'ye davet ettiği anlaşılmaktadır. Bütün bunlardan anlaşılabileceği üzere, Selim stratejik bir taht yolculuğu planlamış ve bütün bu adımları hesaplayarak atmıştı. Dolayısıyla, selimnameler ve Osmanlı tarihlerindeki anlatının, bütün bu sürecin, daha doğrusu Selim'in isyanının üzerinin örtülmesine hasredildiğinin altını tekrar çizmek gerekiyor. Bu durumda Selim'in taht mücadelesinin, stratejisinin ve oyun planının da yeniden yazılması başka bir mecburiyet olarak öne çıkıyor.

Yukarıda anlatılanları bir kez daha teyit etmek zor değildir. Çünkü, babası Kefe'ye gittikten sonra şehzade Süleyman'ın usulsüz bir şekilde Trabzon sancağını yönettiği belgelenmektedir. Bundan şüphe etmemek gerek çünkü kendisi yerine babasının Kefe'de olduğu sürede şehzade Süleyman'ın da Trabzon sancağını yönettiğini gösteren ve *emir* unvanıyla anıldığı en azından bir işlem kaydı bulunmaktadır. Buna göre 4 Mart 1511 tarihinde Süleyman'ın bir adamına Edirne sarayına kesik Kızılbaş kafaları götürdüğü için nökeriye ödenmişti.⁷⁷ Aynı konuya erken selimnamelerde yine sadece Sa'di ve tarihçiler arasında da Edirneli Ruhi değişmektedir. Buna göre Selim'in Trabzon'da olmadığını öğrenen bir grup Safevi veya Kızılbaş savaşçısı şehre saldırmış ya da sancağın sınırlarına tecavüz etmişti. Yakalanan Kızılbaş savaşçıların bazılarının kesik başlarının Edirne sarayına gönderildiği ve bu nedenle şehzade Süleyman'ın adamlarına nökeriye verildiği sırada birkaç maktu' Kızılbaş kafasını da Kefe'deki babası Selim'e ilettiği Sa'di'nin satırlarına yansıyor.⁷⁸ Edirneli Ruhi'ye göre ise, bu olay Selim Kefe'de oğlunu ziyaret ettiği on

maiyetinin önce Özi tarafına geçtiğine Şükri-yi Bitlisi de değinir: *Selimname*, s. 79. Yine Celalzade de önce Özi'ye geçildiğini farklı bir bağlamda dile getirir: *Selimname*, s. 69.

77 Atatürk Kitaplığı, MC. O. 071, vrk. 218/b. "Nökeriye-yi Emir Süleyman bin Selim beg ki serhâ-yı surh averdend fi 4 Zilhicce sene 916". Ayrıca bu konuyla ilgili iki önemli vesika da mevcuttur: BOA. TS.MA.e., 566-12 ve 759-94. Önemlerine binaen bu belgeler ayrıca değerlendirilecektir.

78 Kökoğlu, "Kemalpaşazade'nin Selimnamesi", s. 74. Bu ayrıntı Revan 1277 nüshasında bulunmuyor. Kızılbaşların Trabzon'a saldırısından Gelibolulu Mustafa Âli de bahseder:

yedi günlük ilk seyahatinden geri döndükten sonra Trabzon'da bulunduğu sırada cereyan etmişti.⁷⁹ Halbuki bu saldırı girişimi gerçekleştiğinde, Selim'in Kefe'de, oğlu Süleyman'ın ise Trabzon'da olduğu yukarıda açıklandığı üzere kesindir. Dolayısıyla, Ruhi'nin Selim'i Kefe'de değil Trabzon'da göstermesi, ya bir yanlış bilgi veya ortadaki büyük usulsüzlüğü örtme gayreti olarak değerlendirilebilir. Çünkü, her ne kadar Selim ve oğlu Süleyman'ın Trabzon ve Kefe sancaklarını aralarında becayiş etmiş gibi kullanmalarından kaynaklanan büyük usulsüzlüklerinin üzeri örtülmeye çalışılsa da, belirtilenlerden başka bir vesileyle şehzade Süleyman'ın iki adamına daha 8 Nisan 1511 tarihinde yine nökeriye ödendiğinden⁸⁰ o sırada Selim'in Kefe'de, oğlu Süleyman'ın da Trabzon'da olduğu şüpheye mahal kalmayacak şekilde tespit edilebiliyor.

Sa'di dışındaki selimname yazarları ise, imal ettikleri anlatılarda babası Kefe'de iken şehzade Süleyman'ın Trabzon'u yönetmesinden kaynaklanan büyük suçun üzerini örter ve hiç değinmemeyi tercih ederler. Hatta, Selim 1511 yılının ekim ayı başlarında Kefe'ye vardığında ısrarla Süleyman'ın o sırada Kefe'de olduğunu belirtirler ve babasını karşıladığı sahneyi parlatarak anlatırlar. Yukarıda değinildiği üzere Ruhi'nin belirttiği Selim'in on yedi günlük geçici Kefe ziyaretinde vaki olan bir karşılamadan mı bahsettikleri, yoksa bu ilk ziyaretinde yapılan merasimi sanki ikinci gidişinde vaki olmuş gibi mi gösterdikleri belli değildir. Ancak Selim'in 1510 ekim ayı başındaki Kefe'ye temelli gidişinde böyle bir karşılamamanın imkanı yoktur, çünkü şehzade Süleyman o sırada Kefe'de değil Trabzon'dadır. Anlaşılabacağı üzere resmedilen karşılama sahnesinin tamamen uydurma olması ihtimali çok yüksektir. Müellifler, Süleyman'ı Kefe'de göstererek onu babasının suçlarına ortak etmemeye çalışmaktadır. Anlatılarında onu Kefe'de göstermezlerse babasıyla birlikte Osmanlı saltanat geleneğini ve sancağa çıkartılan şehzadelerin uyması gereken kuralları alt üst ettikleri ortaya çıkacaktır. Bu da o güne kadar görülmeyen, daha sonra da rastlanmayan bir ihlal veya suçtur. Mevcut bilgilerimize göre böylesine büyük ve örneği olmayan usulsüzlüklere rağmen Osmanlı merkezinin müdahale etmemesini açıklayabilmek kolay değildir. Bu sırada Trabzon'un da aynı süre içinde kimseye tevcih edilmediği ve ancak şehzade Süleyman 1511 mayısının ortalarıyla sonları

Künhü'l-ahbâr, haz. Ali Çavuşoğlu (Ankara: TTK, Yay.), 2019, s. 390-391. Emecen (Yavuz, s. 34) bu saldırının 1511 yılı mart ayında olduğunu belirtir. Bu tespit inamat defterindeki kayıtla ve Sa'di'nin verdiği malumatla uyumludur.

79 Berlin Staatsbibliothek, Ms. Orient, 821, vrk. 195^b.

80 Atatürk Kitaplığı, MC. O. 071, vrk. 222/a. "Nökeriye-yi Süleyman beg bin Selim beg mahaba-yı came fi tasi-yi minhu neferan fi 600=1200, 9 Muharrem 917".

arasında Kefe'ye gittikten sonra yeni bir sancak beyinin tayin edildiği anlaşıldığından⁸¹ Osmanlı merkezinin bütün bu usulsüzlüklere ve saltanat kurallarının ihlal edilmesine göz yumduğu veya Selim'in emr-i vakilerini kabullendiği ortaya çıkar. Bundan dolayı Sa'di'ninki hariç diğer selimnameler ve Osmanlı tarihlerinde kurgulanan anlatılarda hem Selim hem oğlu şehzade Süleyman hem de bütün bu ihlallere göz yuman Osmanlı idaresinin tutumunun örtbas edildiği anlaşılır.

Görüldüğü üzere, Sa'di b. Abdülmüteal'in verdiği bilgi, Kırım Hanı'nın onu teyit eden mektubu ve her ikisini doğrulayan Süleyman'ın o sırada Kefe'de değil Trabzon'da olduğunu gösteren nökeriye kayıtları ile Ruhi'nin verdiği detayların teyit edilebilen kısımları literatürü değiştirecek önemi haizdir.

Bu Mektup Okunduktan Sonra Yakılmalı: Selim Kefe'ye Neden Gitti?

Selim'in oğlu Süleyman'ı Trabzon'da kendi yerine bırakarak Kefe'ye geçmesinin yakın sebebi ve hareketinin zamanlamasını belirleyen gelişme, rakibi Ahmet'in her an tahta davet edilebileceği haberini almasıdır. Hem kaynaklarda hem de literatürde bu sebep zikredilmekle birlikte aşağıda verilecek ayrıntılar mevcut bilgiyi kanıtlayıp genişletmekle kalmıyor, aynı zamanda sürece ilişkin yeni malumat sağlıyor. İlk kez burada yayınlanan aşağıdaki mektuptan izleneceği üzere, Edirne sarayındaki kaynakları sultan Bayezit'in tahtı şehzade Ahmet'e devredeceğini Selim'e bildirmişlerdi. Selim Kefe'ye gittikten hemen sonra Edirne'den Amasya'ya yazılan bu mektubun içeriği, tahtın şehzade Ahmet'e devredileceğinin sadece söylenti olmadığını gösteriyor.⁸² Dolayısıyla, Selim bu konudaki gelişmeleri haber almış ve rakip tarafın planlarını bozmak için harekete geçmesinin kaçınılmaz olduğunu anlayarak hızlıca Kefe'ye doğru yola çıkmıştı.

Söz konusu mektup, zaman zaman ölüm haberleri çıkmasına sebebiyet verecek derecede hasta olan II. Bayezit'in Edirne sarayında hekimlerin kontrolünde bulunduğunu ve sağlığında köklü bir değişiklik görülmediğini doğruluyor. Hasta sultan yürüyemediğinden veya yürümekte zorlandığından sarayın bahçesine bile özel olarak yaptırılan tekerlekli sandalye benzeri bir araba ile çıkartılabiliyordu.⁸³ Selim'in Kefe'ye geçtiği haberi verildiğinde padişah infial derecesinde tepki vermiş

81 Atatürk Kitaplığı, MC. O.071, vrk. 237/b. Tasadduk kaydı "Merdümân-ı Süleyman beg mirliva-yı Trabzon, 3 nefer, fî 100= 300, 12 Cemaziyelahir 917 (6 Eylül 1511)".

82 BOA. TS.MA.e., 851-28 (eski no: 7666/1).

83 Aynı belge: "Budur ki, eğer devletlü ve saadetlü sultanım hazretleri devletlü hünkârın mizâc-ı şeriflerinden istifşâr ederse haliyâ heman evvel nice ise gerü ol minval üzeredür bir dürlü dahi değildir ne sıhate mübeddel olmuşdur ve ne marazı terakki bulmuşdur.

ve üzülmüştü; hatta oğluna beddua ettiğinden bahsediliyordu.⁸⁴ Mektubun ifadesine göre, sadrazam ve diğer vezirler de padişah gibi tarif edilemeyecek ölçüde tepkiliydiler. Selim'in Rumeli'ye yani Kefe'ye geçmesine hiçbirinin rızası olmadığı ve Ahmet'e bağlılıklarının devam ettiği de mektubun satırları arasında yer alıyor.⁸⁵

Mektuptan anlaşıldığına göre, Selim'in Kefe hamlesini beklemeyen rakip hizip planını acilen uygulamaya koymuş ve II. Bayezit'in şehzade Ahmet lehine tahttan feragat etmesi için başlamış olan hazırlıklara hız verilmişti. Çünkü, hiç kuşkusuz II. Bayezid'in izniyle Dimetoka sarayının acilen tamir edilmesi ve hazırlanması için bir görevli tayin edilmişti. Haklı olarak bu karar, padişahın Ahmet lehine tahttan feragat ettikten sonra ömrünün kalanını Dimetoka'da geçireceği şeklinde yorumlanıyordu.⁸⁶

Karaman'da bulunan diğer şehzade Şehinşah⁸⁷ ve Şah İsmail ile ilgili bilgiler bulunan⁸⁸ mektupta bahsedilenlerin dışında daha gizli konuların olduğu ancak

Hükemâ her gün kapuya varurlar, on beş yirmi günde bir buluşurlar. Bağçe içinde bir küçük arabacık düzdürmüştür, bağçeyi anın ile seyr ider, sultanıma şöylece malûm ola..”.

84 *Aynı belge*: “Ve Trabuzan'dağı çebebi sultandan istifsâr buyrulursa Kefe'ye geçtiğini devletlü hüdâvendigâra arz edicek gayetde münfail olub ve incünüb belki beddua dahi eylemiş...”.

85 *Aynı belge*: “Ve eğer paşalar ahvâinden istifsâr buyrulursa üçü dahi sultanımın kulları ve bendeleridür, mezkûr şehzade Kefe'ye geçdüğüne bir mertebede incinmişlerdür ki, kâbil-i beyân ve ayan değildir, anın berü yakaya [Rumeli] geçtiğini hiç birinin rızası yoktur şöylece biline ..”.

86 *Aynı belge*: “Ve badehu Mehmed beg kulunuzu dahi Dimetoka'ya gönderdiler anda olan sarayı ta'cil yapdurmak için il içinde şöyle mesâvi olunur ki devletlü Hüdâvendigâr anda varub oturur deyü..”.

87 *Aynı belge*: “ Ve eğer çebebi sultanlardan istifsâr buyrulursa Karaman'dağı Çelebi sultan paşasına ve defterdarına şarab içürdüğü, kolların/kulların kırdurduğu cem'i ne mikdar bed ef'ali var ise nekir ve kıtmir bî-kusur velâ-küsûr paşalar kullarınız devletlü hüdâvendigârın mübarek hâk-i pâ-yı şeriflerine arz edüb cevap virdiler ki -'akıbet bu asl ef'alın istima' eylesenüz gerekdür, bari biz kullarınızdan istima' edün sonra niçün bu asl fiil ide bana bildirmeyesiz demiyesiz deyü cevap vermişler- devletlü hüdâvendigâr hazretleri dahi mübarek lafızlarından eytmış ki 'ne bed-fiil kimesne oldu, ne acib işler ider oldu, hiç bir milletde görölmüş değildir' deyicek paşalar kalkub taşra çıkub gitmişler..”.

88 *Aynı belge*: “Ve il içinde bu mesavi dahi vardur, ki Yukaru Süfi'den eğer anın gibi hareket olursa inşallah sultanımın gönlü ve arzu-yı maksûdu ne ise eyle olur, ki hüdâ müyesser ide, hakk sübhânehû ve taala mübarek kalb-i şerifinizde ne ise anı müyesser eyliye ..”. Mektubun bu pasajı hakkında çok düşündüğümü itiraf etmek isterim. Taht rekabeti sürecinde Osmanlı merkezinin ve şehzade Ahmet tarafının Şah İsmail ile haberleştiği veya mektupta bir koordinasyondan bahsedilip bahsedilmediği hakkında fikir yürütmek yorumdan

bunların yazılarak iletilmesi sakıncalı görüldüğünden Ahmet'in adamı İskender Bey'in beklendiği bildiriliyordu.⁸⁹ Mektubun önemine binaen yazılanları şehzade Ahmet'ten başka kimsenin öğrenmemesi için en sonuna bir uyarı eklenmesi de ihmal edilmemişti: *Bu mektup okunduktan sonra yakılarak yok edilmeli.*⁹⁰

Mektuptakine benzer haberleri aldığı için Kefe'ye geçtiği anlaşılan Selim'in hamlesinin kendisi açısından isabetli olduğunu sonraki gelişmeler teyit eder. Çünkü, Osmanlı tahtına oturacağına kesin bir gözle bakılan şehzade Ahmet ve saraydaki taraftarlarının taht oyunu Selim'in Kefe yolculuğuyla bozulmuştu. Aslında, Selim'in Trabzon'da iken içinde bulunduğu şartlara dikkatli bakılması durumunda oğluna Kefe'yi isterken zamanı geldiğinde oraya gidebileceğini ve en azından hayati tehlike doğması durumunda sığınak gibi kullanabileceğini Ahmet tarafı tahmin edebilirdi. Bu ihtimali değerlendirmemelerinin temel sebebi, şehzadelerin sancaklarını izinsiz terk edemeyecekleri hakkındaki kuralı ihlal ederek kendisini asi durumuna düşürmeyeceğini farz etmeleri olabilir. Ancak, şehzade Korkut'un kısa bir süre önce hac bahanesiyle sancağını terk ederek Mısır'a gitmesine, Memlûk sultanına sığınarak hayatını garanti altına alma girişimine veya belki de sağlayacağı destekle taht rekabetinde elini güçlendirme çabasına rağmen sultan Bayezit tarafından affedilerek geri dönmesinden doğan karineyi Selim doğru okumuştur. Çünkü, cezalandırılması yerine Kefe'ye bir müzakereci tayin edildiğinde Korkut örneğini vermeyi ihmal etmeyecektir.⁹¹ Daha o zaman babası sultan Bayezit'in isyan veya isyan kastı (kastü'l-bağy) gerekçesiyle evlatlarının öldürülmesi emrini vermeyeceğini ya da çok zor vereceğini anlamış olmalıdır. Üstelik Selim'in bu riski göze almaması durumunda tek yapabileceği Ahmet'in tahta cülusunu seyretmek olurdu ki, bunun ölüm anlamına geldiği zaten herkesin malumuydu. Selim'in bütün bunların bilincinde bir kararla mücadelesine başladığını söylemek mümkündür. Çünkü, Kefe'ye geçerek rakiplerinin planlarını bozacağını farkında olduğu anlaşılıyor. Bu önemli ayrıntı yazılan ilk selimnamenin satırlarına yansıdığına göre Selim'in hamlesi ve zamanlaması tesadüfî değildi: “.. çün hazret-i şehriyârın Rumeli'nde olması Hüdâvendigâr hazretlerinin sultan Ahmed

öte spekülâtif olacağından, herhangi bir tespitte bulunmadan ortaya yeni bir malumat çıkıncaya kadar şüphe izharıyla yetinmeyi uygun buldum.

89 *Aynı belge*: “Ve İskender beg kulunuzun bunda gelmesine paşalar muhibbleriniz gayetde muntazîrlerdür, zira nice mahfî ve puşîde esrâr vardır mektuba dahi yazmağa vehm olunur.”.

90 *Aynı belge*: “...amma devletlü sultanımdan rica olunan oldur ki işbu mektuba nazar-ı şerifleri müteallik olduktan sonra ihrâk edüb nâ-bedid olunmasına himmet ideler”.

91 BOA.TS.MA.e., 756-47 (eski no: 6322/1).

hakkında eylediği tedbire dâmengîr olub, ol sâlik olacakları tarîki seddeylemek müteayyin idi”.⁹² Selim’in Kefe’ye geçtiği Edirne sarayında duyulur duyulmaz rakibi Ahmet hizbinin güçlü isimleri onun asıl niyetinin Kırım yarımadasında kalmak değil Balkanlar’a geçmek olduğunu anladıklarından bunu önlemek için gerekli tedbirleri almaya başladılar. Bir taraftan da Selim’in Trabzon’a dönmesini sağlamak için harekete geçtiler.

Selim daha müzakerelerin başlamasından önce bile Kefe hamlesinin sonucunu almış ve taht mücadelesinde kendisinin de hesaba katılması gerektiğini kabul ettirmişti. Böylece Karadeniz’in doğusunda sıkıştığı köşeden çıkmayı başarak taht rekabetini aynı denizin kuzeyine taşımış ve Ahmet’in lehine ilerleyen süreci durdurmuştu. Kendisine bir nasihatçı gönderileceği haberi geldiğinde yarattığı fiili durumun kabul edildiğini anlamadığı düşünülemez. Nitekim Sarıgörez Nurettin efendi Kefe’ye geldiğinde başlayan müzakereler Selim’in lehine kazanımların olduğu bir sürece dönüşür.⁹³ Selim Kefe’ye gelişini tekaüd etmek gerekçesiyle açıkladı.⁹⁴ Ancak bunu takip ettiği oyun planının gereği olarak söylediği sonra anlaşılabaktı. Bu yüzden, Sarıgörez aracılığıyla yolladığı fermanla Trabzon’a dönmesini isteyen babasının emrine karşı çıktı: *Gökten Cebrail inse peygamber dilese* yine de eski sancağına dönmeyeceğini belirtti.⁹⁵ Sarıgörez Kefe’den ayrıldıktan sonra da devam eden müzakereler sonunda kardeşi Ahmet’in haslarından bir akçe eksik

92 Savaş, “İşhak Çelebi ve Selimnamesi”, s. 101.

93 Sarıgörez Nurettin Efendi’nin Selim ile yaptığı görüşmelere ilişkin raporu: BOA.TS.MA.e., 756-47 (eski no: 6322/1) ve 745-80 (eski no: 5490/1). Sarıgörez ve Selim ile görüşmeleri hakkında ayrıca bkz: Uluçay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?”, s. 60-62. Uluçay’ın hem yanlış okumaları hem de raporun iki ayrı bölümünü birleştirerek kullandığından karışıklık söz konusu. Tansel, *II. Bayezit*, s. 271-272. Selim’in Kefe’de olduğu süreçle ilgili Tansel’in açıklamaları sorunludur: s. 270-274. Emecen, *Yavuz*, s. 45-49.

94 BOA.TS.MA.e., 754-100/9 (eski no: 6185/1-15). “..tekaüd ihtiyar edüb Kefe’ye gelündüğü ilam olunmuş idi..”. Aynı gerekçeyi Edirne civarına ulaştığında yazdığı Trabzon’dan itibaren geçen süreci özetlediği arzında da tekrarlar: BOA.TS.MA.e., 754-100/7 (eski no: 6185/1-15).

95 BOA.TS.MA.e., 745-80 ve 756-47. Selim’in bu cevabı önce Uluçay tarafından tespit edildi; Uluçay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?”, s. 61-62. Fakat, Uluçay’ın bu kısımda kullandığı belgelerde okuma sorunları var. Öneme binaen daha sonra yapılan çalışmalarda da tekrarlandı: Tansel, *II. Bayezit*, s. 271-272. Rıza Yıldırım, “Turkomans between Two Empires: The Origins of the Qızılbaş Identity in Anatolia (1447-1514)” (doktora tezi), Bilkent Üniversitesi, 2008, s. 435. Emecen, *Yavuz*, s. 48. Çıpa, *Yavuz’un Kavgası*, s. 37 ve *Selim’i Yaratmak*, s.64. Ben de aynı sebepten dolayı altını çizme gereği duydum.

olmamak şartıyla Anadolu'da önerilecek bir sancağa gitmeye razı oldu.⁹⁶ Böylece tahtın varisi gözüyle bakılan büyük kardeşiyle eşit kabul edilmiş olacaktı. Niha-yetinde önerilen Menteşe sancağını yine taktik icabı önce kabul etti ama Osmanlı sarayı bunu onaylayınca vazgeçti.⁹⁷ Onun yerine Rumeli'den Silistre sancağının tevcih edilmesini talep etti. Şehzadelere Rumeli'den sancak verilmesi kanuna ay-kırı olduğundan bu talebi kabul edilmedi.⁹⁸ Fakat, unutmayalım ki, sonuçsuz olsa bile müzakerelerin devam etmesi Selim'in lehine fiili bir durum yaratmıştı. Ayrıca, kuzeyin soğuk kışı sona ermeden hareket etmesine imkan olmadığından 1511 yılının nisan ayı sonlarına kadar kaldığı Kefe'de hem hazırlıklarını sürdürdü hem de Kırım hanıyla ittifakını onun askeri desteğini alacak şekilde genişletti. Öyle ki, Kırım Hanı oğluna asker hazırlayarak Selim'e *sefer-i feth-eserinde yoldaş ve re-fik* olmasını emretmişti.⁹⁹ Rumeli'deki beyler ve akıncı gruplarıyla da bu süreçte haberleştiği anlaşıyor.¹⁰⁰

Kefe'den Edirne'ye

Bu sırada 1511 yılı mart ayında Teke sancağında patlayan Şahkulu ayaklan-masıyla¹⁰¹ birlikte Osmanlı tarihinin büyük çelişkilerinden biri gerçekleşti ve Kızılbaş karışıklığıyla bilinen Selim'in taht şansı bu büyük Kızılbaş ayaklanma-sıyla yükseldi. Çünkü, ayaklanma kısa sürede genişleyerek Kütahya'ya kadar

96 BOA.TS.MA.e., 745-80 (eski no: 5490/1).

97 BOA.TS.MA.e., 754-100/4. Edirne civarındaki müzakerelerde Trabzon'dan beri geçen süreci özetlediği arzında bu konuyu tekrarlar. BOA.TS.MA.e., 754-100/7 (eski no: 6185/1-15).

98 BOA.TS.MA.e., 754-100/5 (eski no: 6185/1-15); 745-27 (eski no: 5443/1). Bu konuyu da yine Edirne civarına ulaştığında Trabzon'dan itibaren geçen süreci özetlediği arzında tekrarlar: BOA.TS.MA.e., 754-100/7 (eski no: 6185/1-15).

99 Kırım Hanı'nın oğlunun Selim'e mektubu: BOA.TS.MA., 434-54 (eski no: 1308/1): "... hük-m-i şerif irsal buyrulub sefer-i feth-esere hem-râh ve refik olmak için bazı asker tehiyye olunmak emr olunub bendenüze dahî bu bâbda ikdâm ve ihtimâm etmek buyrulmuş eyle olsa...".

100 Selim'in Rumeli tovicelerine ve beylerine hükümler gönderdiği: BOA.TS.MA.e., 967-62, (eski no. 10159/19).

101 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 46-56. Şehabettin Tekindağ, "Şah Kulu Baba Tekeli İsyanı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, I/3 (1967), s. 34-39 ve I/4 (1968), s. 54-59; Feridun Emecen, "Şahkulu Baba Tekeli", *DİA*, XXXVIII, 2010, s. 284-286; aynı yazar, "İhtilalci Bir Mehdilik Hareketi mi? Şahkulu Baba Tekeli Üzerine Yeni Yaklaşımlar", *Ötekilerin Peşinde: Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan*, haz. Mehmet Öz, Fatih Yeşil (İstanbul: Timaş Yay., 2015), s. 521-534; Yıldırım, "Turkomans between Two Empires", s. 345-415.

uzandığından devlet ricalinin dikkati ister istemez Anadolu eyaletinin merkezine yöneldi. Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa gibi tanınmış bir simanın feci şekilde katledilmesinden sonra sadrazam Hadım Ali Paşa isyanı bastırmak üzere görevlendirildi ve hızlı bir hazırlığı takiben seçkin kapıkulu birlikleriyle 30 Nisan 1511 (1 Safer 917) tarihinde veya bir kaç gün öncesinde Edirne'den ayrıldı.¹⁰² Şahkulu ayaklanmasının yarattığı bu sonuçlar, Selim'in Trabzon yıllarından beri bilinen Kızılbaş ve Safevî karşıtlığı sebebiyle özellikle kapıkulu zümreleri arasında popülaritesinin artmasını sağladı. Fakat onun açısından hala bir tehlike söz konusuydu çünkü sadrazam Hadım Ali Paşa'nın Şahkulu seferinde şehzade Ahmet de görevlendirilmişti. Bu kararın Ahmet tarafının oyun planında önemli bir yeri olduğu belirtilir ve Şahkulu isyanının bastırılması halinde Ahmet'in bu başarısından ötürü tahta davet edileceği kabul edilir.¹⁰³ Her iki şehzadenin geleceği de genişleyen Kızılbaş muhalefeti ve isyanına bağlandığından bu faktör Osmanlı tahtının geleceğini belirleyecek unsurların ilk sırasına yerleşti.

Olayların hızlandığı o günlerde Ali Paşa'nın Anadolu'ya geçmek üzere görevlendirildiğini Selim'in haber aldığından şüphe etmemek gerekir. Çünkü, sadrazamın Edirne'den ayrılmasından kısa bir süre önce Selim bazı birliklerini yakın adamlarından Mansur Bey'in komutasında Kefe'den Özi'ye naklettiği ve kendisinin de onlara katılmak üzere 29 Nisan 1511'de Kefe'den ayrıldığı haberi Edirne sarayına bildirilmişti. İvedilikle gönderilen bu istihbaratın güvenilir olduğu anlaşılıyor

102 Sadrazamın hareketi mevcut literatürde Mayıs ayına tarihlenir (İnalçık, "Selim I", 128). Ancak sadrazamın Edirne'den hareketinin 1511 nisan ayı sonunda olduğu anlaşılıyor. BOA.TS.MA.e., 755-18, (eski no: 6204/1) Önemi binaen belge metni aynen verilmiştir: "Kaziyye oldur ki, Ali Paşa hazretlerine sefer maslahatı için verilen esbab bunlardır ki zikr olunur fi gurre-yi Safer sene 917

Nakid akçe 42 kerre yüz bin- Sikke-yi Eşrefiyye 2000 - İki altun yaldızlı gümüş alem 32 Bursa arşını çifte tafta - 20 çatma Bursa kadifesi mirahurî kaftan - 50 benek Bursa kadifesi mirahurî kaftan -80 alaca Bursa kadifesi mirahurî kaftan - 17 iplik kadifesi mirahurî kaftan - 133 kırmızı mirahurî kemha kaftan -30 astarlı kırmızı kemha kaftan - 44 peşuri? kaftan.

Zikr olan nakd akçeden gayri İstanbul'da emanet konulan avarız akçesinden Paşa hazretlerine yirmi kere yüz bin akçe irsal olursa gerekdir cem'an hızaneyi amireden verilen nakd akçe ile elli dokuz kere yüz bin akçe iki bin sikke-yi eşrefi olur ve bu cümleden kırk iki kerre yüz bin akçe bile koşulan halkın ulufesi için ve on yedi kere yüz bin akçesi baki harç içündür".

103 En azından selimnamelerde ve onları alıntılaman Osmanlı tarihlerinde bu iddia yer alır, mesela: Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnamesi", s. 153-154, ondan Celalzade alıntılar: *Selimname*, s. 76-77. Bu kayıtlardan da mevcut tarih literatürüne girer.

çünkü sadece bir duyuma dayanmıyordu. Söz konusu istihbarat Selim'in adamlarından öğrenildikten ve tahkik edildikten sonra Akkirman kadısı, kale dizdarı ile azepler ağası tarafından düzenlenerek üçünün imzasıyla gönderilmişti.¹⁰⁴ Şükrî-yi Bitlisi'nin selimnamesindeki bir kayıta da Selim'in bahar eyyamında yağmurların ve eriyen kar sularının her yeri sel altında bıraktığı bir zamanda Özi'ye geçtiği belirtilir.¹⁰⁵ Onun bu satırları ilk bakışta Selim'in mücadelesinde tabiat şartlarıyla da başa çıktığı algısı yaratmaya yönelik olmakla birlikte, aslında Selim'in iklim koşullarının düzelmesini bekleyemeyeceği kadar acil bir gelişme olduğundan aniden Kefe'den ayrıldığını gösterir. Sadrazamın Edirne'den ayrılarak Şahkulu seferine çıkacağını duyduğunda bunun ya kendisinin ya da rakibi Ahmet'in lehine veya aleyhine sonuçlar doğurabileceğini Selim'in hesapladığından şüphe etmemek gerekir. Bu nedenle Selim ve maiyetinin 29 Nisan 1511'de Kefe'den Özi'ye geçmesinin Ali Paşa'nın Edirne'den ayrılmasının hemen öncesine denk gelmesi tesadüf değildir. Anlaşılacağı üzere, Selim şimdiye kadar kabul edildiği gibi 1 Haziran 1511'de irili ufaklı yüze yakın gemiden oluşan bir filo ile Kefe'den doğrudan Kili civarına geçmemiştir.¹⁰⁶ Önce Akkirman'dan daha kuzeydeki Özi civarına muteber

104 BOA.TS.MA. e., 699-74 (eski no: 4710): "(...) Oldur ki, bundan evvel asitâne-yi devlet-den ulağla gelen Akgermen kalesi dizdarı oğlu Mehmed bendeniz der-i devlete mütevec-cih olub, ben eğlendim elbette giderem deyüb ve ol canibden asla ve kat'a haber malûm olmayub, devletle yerlerinde henüz sakin olmaları istima' olunub, mezbûr ulağla işbu mübârek sene seb'a ve aşere ve tis'a-mie muharrem ayının selhinde işbu vechile asitane-yi murad-bahşâ ilâm olunmuş idi. İttifak mezkûr ulak gittiği zamandan sonra yine ol günde ki selh-i muharremül'l-haramdur ikinci namazından sonra beyne'l-asr ve'l-hâb yarar adamları geldi tamam tahkik ve fahs oldu ki, kendüler gemiye binüb gelüverirler; ve Mansur beg dahi asker ile Özi'ye geldiler üç güne kalmayub bunda hisara gelmek mukar-rerdür dediler. Fi'l-cümle adamları biri biri ardınca gelmeğe başladı ve'l-hasıl tahkik bu-dur ki der-i devlete arz olundu. Şübhe olunmaya ve bu canibden bir dahi ulak veya haber göndermek imkanı gitmişdür (...). Vaki' hal bölük başı Ramazan bendenüz ile ilâm olundu bâki (...) [selh-i Muharrem 917].

105 Şükrî-yi Bitlisi, *Selimname*, s. 79. "Hem bahar eyyamı hem nevrûz idi/Ebr-i nisânî zemin efrûz idi" diyerek yaklaşık zaman verir ama tarihi nevrûzla ilişkilendirmesi vezni tuttur-mak için ya da bahar anlamında kullanmasından olabilir. Celalzade de bir başka vesile ile Özi durağından bahseder: Celalzade, *Selimname*, s. 68-69. Kemalpaşa-zade ise, Selim'in 1511 yılının evâilinde Kefe'den Akkirman tarafına geçtiğini yazar. Uğur, *The Reign of Sul-tan Selim I*, s. 49.

106 Uluçay'ın makalesinde Selim'in Kefe'den Kili ve Akkirman tarafına geçmesiyle ilgili yaz-dıkları ve verdiği tarihin tashihe muhtaç olduğu görülüyor: Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah oldu?", s. 63-64. Aynı şekilde Selahattin Tansel'in anlatısı da sorunludur: Tansel, *II. Bayezit*, s. 274-276.

adamlarından Mansur Bey'in emri altında maiyetinin bir kısmını naklettirmiş, kendisi muhtemelen onları takiben daha sonra Kefe'den ayrılmıştı. Yukarıda açıklandığı üzere oğlu şehzade Süleyman da bu aşamada Trabzon'dan Kefe'ye çağrılır.

Bu ayrıntılar vesilesiyle eski Akkoyunlu ümerasından olup Trabzon'dayken Selim'in maiyetine katılan Mansur Bey gibi deneyimli beylerin Kefe-Edirne yürüyüşünde de onunla birlikte olduğu anlaşılır.¹⁰⁷ Mansur Bey'in ölümünden sonra nökerleri ve mülazımlarının verdiği bir arzda da Selim'in maiyetine Trabzon'da katıldıkları ve Kefe'ye birlikte gittikleri belirtilir.¹⁰⁸ Mansur Bey gibi yine Akkoyunlu ümerasından Ferruhşad Bey de Selim'in maiyetinde olmalıdır.¹⁰⁹ Selim tahta geçtikten sonra Ferruhşad Bey'e 1515 yılında Filibe'den yüz yetmiş bin akçelik haslar tevcih edilir. "Filibe'nin şark beylerinden" olduğu belirtilen tevcih kaydında muhtemelen Akkoyunlu Hasan padişahla yakın akrabalığından ve mensup olduğu soyundan (Bayındır) kaynaklanan asaletine saygı gösterilerek Ferruhşad Bey'e çerinin çıktığı akınlara iştirak etmeyip sadece padişahın ordunun başında bulunduğu seferlere katılması imtiyazı tanınır.¹¹⁰ Bu gibi ayrıntılar, eski Akkoyunlu ümerasısı ve maiyetlerinin Selim'in taht davasındaki rolünün zannedilenden daha büyük olduğunu gösterdiğinden bu konunun özel olarak incelenmesi gerektiğini ihtar eder. Ferruhşad Bey'in Rumeli'de uzun süre kalmadığı ve muhtemelen eski yurtları olan Bayburt civarından yapılan tevcihlerle Anadolu'ya geri döndüğü takip edilebiliyor.¹¹¹

Tuna deltasında bulunduğu sırada Selim Silistre sancağının kendisine tevcih edilmesiyle ilgili müzakereleri devam ettirir. Muhtemelen Şahkulu probleminin

107 Yukarıda metni verilen rapor: BOA.TS.MA.e., 699-74 (eski no: 4710). Mansur Bey'in ölümünden sonra nökerleri ve mülazımlarından bir grup adamının arzı: BOA.755-49 (eski no: 6235).

108 BOA.TS.MA.e., 755-49 (eski no: 6235/1). "ve mülazimân-ı dergâh ki der hâk-i pâ-yı hümayun ez Trabzon be Keffe amede-bodend hemegi ra in'am-ı şefkat şode..".

109 Belirtilen isimlerin daha Trabzon'da iken Selim'in maiyetine katıldığı hakkında: Emecen, *Yavuz*, s. 33.

110 BOA.MAD.d., 7, vrk. 60/a. "işbu yüz yetmiş bin akçe yazar zeamet Filibe şark beglerinden Ferruhşad beg'e dergâh-ı muallâdan ber-vech-i zeamet sadaka olub irad etdüğü hükm-i hümayunda şol vakt yümn-i ikballe padişah-ı alem-penah hazretleri sefer-i hümayuna müteveccih ola bile eşüb vesayir vakitte çeri eşdükde bu eşmeyüb otura deyü ferman olmağın". 1 Muharrem 921/15 Şubat 1515.

111 Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadeliği Dönemi", s. 24. Ferruhşad Bey'in türbesi günümüzde Tunceli-Çemişkezek'e bağlı Ulukale köyünde bulunuyor. <https://tunceli.ktb.gov.tr/TR-57298/ferruh-sad-bey-turbesi.html>

çözümüne kadar onu durdurmak veya oyalamak amacıyla Selim'e bu kez resmi olarak Kefe sancağı önerilir. Kefe haslarının gelirleri yetmezse Akkirman ve Kili'den tekmil edilerek yükseltilecektir ancak bunun karşılığında Kefe'de oturması şartı koşulur.¹¹² Yazışmalardan anlaşıldığına göre, bir diğer şart da Selim'in Tuna'yı güneye geçmemesidir. Selim'in Kefe'nin tevcihiyle koparttığı bu taviz onun gayri-kanuni olarak Rumeli'de bulunması sorununu ortadan kaldırdığından hemen kabul eder ve Tuna'yı Edirne istikametinde aşağıya doğru geçmeyeceğine dair büyük bir yeminle söz verir: "*Vallâhi'l-azîm ve bi-keîâmî'l-kadîm min-bâ'd Tuna suyun öte geçmek muhal ve mümtenedür*".¹¹³ Ancak, bu yemini de Selim'i durdurmaz ve Edirne'ye doğru ilerleyişini sürdürür. Bu sırada daha Kefe'de iken gelip katılanlara yol boyunca yenileri eklendiğinden yanındaki muhariplerin sayısı artmaktadır.

Selim Edirne yakınlarına ulaştığında, devlet erkanının şehzadenin asi durumuna düştüğüyle ilgili iddialarına karşı babası sultan Bayezit ile görüşmek istediğini beyan ederek hareketinin isyan olmadığını belirtir. Haklı olarak bu talebi inandırıcı bulunmaz ve babasıyla görüşmek için binlerce muhariple gelmesinin sebebi sorulur. Selim yine aynı taktiğe başvurarak terk edilen gaza kapısını yeniden açmak istediğini ve bu nedenle Rumeli'den uygun bir sancak tevcih edilmesini talep ederek asıl niyetini saklar.¹¹⁴ Yanındaki binlerce müsella adamından oluşan ordusunu ise bir-kaç kişi diyerek tevil eder ve isyan ettiğini reddeder.¹¹⁵ Savaşın eşliğine gelindiği aşamada Selim'in talebiyle yine Sarıgörez Nurettin Efendi'nin tayin edildiği yeni bir müzakere süreci başlar ve sonunda Selim'e Semendire sancağı tevcih edilir.¹¹⁶ Selim'in lehine olan bu gelişmeler ve bu sırada Ahmet tarafında

112 BOA.TS.MA.e., 754-100/5.

113 Sadrazama yazdığı mektup: BOA.TS.MA.e., 754-100/5; Diğer iki vezire yazdığı mektuplarda da kelime farkıyla aynı yemini tekrarlar: BOA.TS.MA.e., 754-100/6; BOA.TS.MA.e., 745-27 (eski no: 5443/1).

114 Tansel, II. Bayezit, s. 276-278.

115 BOA.TS.MA.e., 754-100/12 (eski no: 6185/1-15): "...bu zâif bir kaç ademle devletlû hüdâvendigârın hâk-i pâyine arz-ı hâl etmek için teveccüh etmeğe ikdâm etmekden erkân-ı devletin hatırlarına bu zâife isyan nisbetin etmek hutûr etmiş deyü istima' olunduğu sebebdan der-i devlete (...) beyan olunub arz-ı hâl olunmuşdur bu zâif devletlû hüdâvendigârın oğlu değil kemine bendesiyyin hâşâ ki isyan değil emrinden tecavüz etmek câiz mi ola...".

116 BOA.TS.MA.e., 755-79 (eski no: 6265/1) Koca Mustafa Paşa'nın Selim'in Semendire sancağını kabul ettiğine dair kaimesi: "Mevlana Nureddin duacınız gelüb ne ise haberleri alındıkda Semendire'yi kabul etdiler deyü cevap getürdüler, geç vakit olmağın divana varılmadı inşallah Mevlana hizmetleriyle mülakat oldukda tafsîlen malûm oluna baki ferman, bende Mustafa el-fakirü'l-hakir".

olanlar yakın gelecekte vuku bulacakların habercisi gibidir. Sadrazam Hadım Ali Paşa ve emrindeki kuvvetlerle buluşan şehzade Ahmet adeta tahta çıkışının provası gibi bir törenle karşılanır.¹¹⁷ Ancak, yeniçeriler padişahın yokluğunda Ahmet için sergilenen saltanat merasiminin debdebesinden ve padişah benzeri tazimden hoşnut değillerdir. Bu sırada Ahmet ve Ali Paşa'ya Selim'e Rumeli'de sancak tevcih edildiği haberi gelir. Şehzade Ahmet öfkeyle yazdığı mektupta isyan ettiği halde Selim'e Rumeli'de büyük miktarlara ulaşan haslarla sancak tevcih edilmesi ve yapılacağı söylenen sözde sefere serasker tayin edilmesinin neredeyse tahta çıkmak demek olduğunu belirtir. Sadece adına hutbe okutulması ve para bastırılmasının eksik kaldığını vurgulayarak kendisinin de Bursa'da oturarak Rumeli'den Anadolu'ya kimseyi geçirmeyeceğini belirttiği son derece tehlikeli mektubunu iletir.¹¹⁸ Ahmet teskin edilse de bütün bu olanlar daha on ay önce saltanat için adı bile geçmeyen Selim'in şansının şaşırtıcı ölçüde yükseldiğini ve kapıkulu askeri arasında kendisine güçlü bir destek bulduğunu gösterir. Diğer taraftan bu olaylar kapıkulu ile Ahmet arasındaki sorunların somut olarak ortaya çıkmasının ve birkaç ay sonra yeniçerilerin 21 Eylül 1511'de şehzadeyi tahta çıkmak üzere geldiği İstanbul'a sokmayacakları ayaklanmanın habercisidir. Ancak taht için Ahmet'in şansı hala yüksektir ve bunu nasıl değerlendireceği hem kendisinin hem de rakibi Selim'in ikbalinin nasıl tecelli edeceğini tayin edecektir.

Selim ise isteğine kavuşarak Rumeli'nden sancak(lar) almış olmakla birlikte kendisine tevcih edilen Semendire'ye gitmez ve çeşitli bahanelerle oyalanarak Edirne civarından ayrılmamak için her yolu dener. Mesela, kendisine lala tayin edilmesini ister.¹¹⁹ Sa'di b. Abdülmüteal'e göre Dukakinoğlu Ahmet Bey lala tayin edilir.¹²⁰ İsteddiği tayin gerçekleşince bu kez de kanuna aykırı olarak lalasına sancak tevcih edilmesini talep eder.¹²¹ Aslında Selim'in kanunen lalaya sancak

117 Tansel, *II. Bayezit*, s. 285-286.

118 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah oldu?", s. 68, dpn. 55.

119 BOA. TS.MA.e., 754-100/3 (eski no: 6185/3)

120 Revan 1277, vrk. 33/a.

121 BOA. TS.MA.e., 754-100/3 (eski no: 6185/3). Emecen ve Bostan Ahmet Bey'in tayinini ve Selim'in lalası için sancak talebini Trabzon'dan Kefe'ye geçtiği aşamaya, 21 Ekim 1510 (18 Receb 916) tarihine yerleştirirler (Emecen, *Yavuz*, s. 38 ve Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadelik Dönemi", s. 34). Ancak, benim yorumum her iki meslektaşınıkinden farklı. Gerçekten de belirtilen tarihte Ahmet Bey isimli birisinin lala tayin edildiğine dair Selim'in Kefe'de olduğu zamana tekabül eden bir kayıt var (MC.O.071, vrk. 205^b). Bu tayin muhtemelen Selim'in Trabzon'da iken talep ettiği ancak yerine getirilmeyen talebiyle ilgiliydi. Sarıgörez'in müzakereler için Kefe'ye varmasından yaklaşık bir hafta öncesine

verilemeyeceğini bilmediği düşünülemez. Bu talepleri gündeme getirmesinin sebebi Edirne'den uzaklaşmama isteğidir. Selim, sert ikazlar sebebiyle en sonunda Edirne'den uzaklaşmak zorunda kalsa da Eski Zağra'da durarak asker toplamak ve sefer hazırlıkları bahanesiyle beklemeye başlar. Yapılan sancak tevcihatı ve Macar seferine çıkması için serasker tayin edildiğinden Balkanlar'daki varlığı tekraren gayri-kanuni olmaktan çıkan Selim Rumeli'nin her köşesinden legal yollarla muharip toplar. Bundan dolayı hem verilen emre uyarak gelen sancak beyleri ve tımarlı sipahiler hem de gönüllü katılımları sebebiyle Selim'in ordusu hızla büyür. Bu konuda kırk bine ulaşan abartılı sayılar verilmekle¹²² birlikte asker mevcudunun on-on beş bin arasında olması daha makuldür. Fakat daha önemlisi o zamana kadar Selim'i desteklediğini açıkça gösteremeyen Rumeli beylerinden bazılarının kapılarına mensup çeri ve akıncılar legal bir yolla muharip toplaması sebebiyle şehzadeye katılırlar.¹²³ Fakat bu tespit Rumeli beylerinin hepsinin veya çoğunluğunun Selim'in taht davasına destek verdiği anlamına gelmemektedir. İçlerinden bazılarının desteği kesin olmakla birlikte beylerin tekrar padişah tarafına geçtikleri Sırt savaşından¹²⁴ önce dağıtılan büyük miktardaki in'amdan da anlaşılır.¹²⁵ Selim'in uğraşıp kendisine lala tayin ettirdiği Dukaginoğlu Ahmet Paşa da, yine Sa'di b. Abdülmüteal'in ifadesiyle savaştan önce taraf değiştiren ve

rast gelen söz konusu tayin Selim'in Trabzon'a dönmesini sağlamak için verilen bir taviz veya yapılan bir teşvik olmalıdır. Fakat Selim geri dönmeyi reddedip asi durumuna düştüğü için bu tayinin müyesser olmadığı anlaşılır. Bu nedenle, Semendire sancağının tevcih edilmesinden sonraki lala tayini Selim Kefe'de iken yapılan tayinden farklı olmalıdır.

122 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 66.

123 Savaş, "İshak Çelebi ve Selimname", s.154-155: ".. şol begzadeler ki, bahtı çerağı söyünüb zulmet-abâd-ı felakette kalmışlardı, ol hurşid-i saltanat-medârin pertev-i mührüyle yer yer zerrevâr zuhûra müteveccih olub ol devhâ-yı saadetin zıll-ı himayetine iltica etdiler. Yanına bî-kıyas asker cem oldu". Kemalpaşazade de muhtemelen Kılıççızade'den alıntılanarak benzer bir yorum yapar: Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 52.

124 Bu savaşa Selim'in saflarında katılanlardan bazıları ismen Sırt sahrası veya mevkiisini zikrediyor. Katıldıkları savaşın yerini doğru belirttiklerine şüphe olmasa gerekir: BOA.TS.MA.e., 967-28/3; Ayrıca, aynı arzlarda Uğraş yer adı olarak değil, savaşı kastedecek şekilde zikredilir. Mesela: Mahall-i Uğraş, BOA.TS.MA.e., 699-16; Uğraş olduğu vakit, BOA.TS.MA.e., 967-27/15; İslambol uğraşı, BOA.TS.MA.e., 967-97/6. Lütüfi Paşa ise, tarihini yazdığı XVI. yüzyıl ortalarında Sırt köyünün bu muharebeden ötürü Savaş köyü adıyla meşhur olduğunu söyler: Lütüfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman* (İstanbul: Matbaa-yı Amire, 1341), s. 202.

125 Atatürk Kitaplığı, MC. O. 071, vrk. 232^a-b. Sadece 23 Temmuz 1511'de (26 Rebiülahir 917) Rumeli züamasına dağıtılan inam 735.482 değerinde hediye ve nakittir. Savaştan sonra ödenenler bunun dışındadır.

padişahın saflarına katılanlar arasındadır.¹²⁶ Bunun doğru olduğu anlaşıyor çünkü kısa bir süre sonra II. Bayezit, Ahmet Paşa'yı Anadolu beylerbeyisi tayin eder.¹²⁷ Diğer taraftan Selim'i destekleyen bazı Rumeli beyleri ise, padişah II. Bayezit'in kendisi hayattayken oğullarından her hangi birini tahta geçirmeyeceğine dair Selim ile yaptığı ahdine sadık kalmadığı gerekçesiyle bu aşamadan sonra tercihlerini saklamayacak¹²⁸ ve Sırt köyündeki savaşı kaybettikten sonra mağlup şehzadeyle Kefe'ye gideceklerdir.¹²⁹

Edirne civarında Selim'in taht pazarlıkları yaptığı süreçte şehzade Ahmet ve sadrazam Ali Paşa Anadolu'da Şahkulu isyanını bastırmakla meşguldür. Şahkulu'nun Beyşehir üzerinden Karaman'a geçerek Sivas'a doğru uzaklaşması üzerine sadrazam Ali Paşa aceleyle yapılan bir hazırlıktan sonra Antalya'nın kuzeyindeki Kızılkaya civarından takibe çıkar. Şahkulu kuvvetlerinin bir kısmını geride bırakarak hızla Konya yönüne ilerlemiş, bu sırada Haydar Paşa ve Kayseri sancakbeyi komutasındaki Karaman askerini mağlup ederek her iki paşayı da katlettiği duyulmuştu. Bu haberler üzerine Sadrazam Ali Paşa geride kalan Şahkulu kuvvetlerini yakalamak veya ortadan kaldırmak üzere şehzade Ahmet'i Batı Toroslar'da bırakır ve şehzadenin oğlu Sultan Ali'yi (Alaaddin) yanına alır. Atlandırdığı yeniçeri birlikleriyle hızla Şahkulu'nun takibine başlar ve 2 Temmuz 1511'de Sivas yakınlarında Çubukova denilen mahalde yetişerek saldırır. Geride kalan askerin beklenmesi ve hazırlık yapılması önerilerini dikkate almayan Ali Paşa'nın saldırısı

126 Revan 1277, vrk. 33/a. “.. Dukaginoğlu ki, bu esnada kendünün lalası idi vesvese-yi nifâka uyub şehzade tarafın bıraktı hüdvendigâr canibine kaçdı”.

127 Ahmet Paşa hakkında: Abdülkadir Özcan, “Dukaginzade Ahmet Paşa”, *DİA*, IX, 1994, s. 550-551.

128 Kemalpaşazade, “VIII. Defter”, yay. Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 56: “... Rumeli beglerin bazı[sı] hüdavendigârın şehriyâr-ı kâmkârla eyledüğü muahedenin hilâfın görüb, hazret-i şehriyâra mutabaat etdiler ...”.

129 Erdem Çıpa'nın yayınladığı listede “Kefe'den bile gelenler bunlardır” başlığı altında isimleri sayılan beylerin onu Sırt köyündeki uğraşta destekleyenler olması mümkündür. Çünkü, yenilmesinden sonra Selim ile birlikte Kefe'ye gittikleri ihtimali yüksektir. Ancak, içlerinde onunla Kefe'ye gidenler olduğu gibi, Selim'in 1512 şubatında İstanbul'a davet edildiği aşamada Kefe'ye gidenler veya müjde götürenler olabileceği de gözden ırak tutulmamalıdır. Listeler için: Çıpa, *Yavuz'un Kavgası*, s. 216-220 ve Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 128-129. Kesin olan şu ki, listedekilerin hepsi Selim'in destekçisi değildir. Mesela, Yahya-paşazade Mehmet Bey Selim'i desteklemediği gibi Sırt köyü savaşından sonra onu yakalamak için takibine memur edilenlerdendir. Bu listelerle ilgili benim değerlendirmelerim hakkında: Fikret Yılmaz: “Selim'i Yazmak”, *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, 51 (2018), s. 336 vd.

tam bir hezimete dönüşür ve kendisi hayatını kaybettiği gibi yanındaki askerlerden de büyük kayıp verilir.¹³⁰

Ali Paşa'nın öldüğü haberi Edirne'ye ulaştığında yaşanan üzüntü ve şaşkınlık büyüktür. İlerleyen günlerde yeniçeriler dahil Selim taraftarlarının hepsi bunun sorumlusu olarak şehzade Ahmet'i gösterirler. Onu taht sevdası sebebiyle Ali Paşa ile Şahkulu'nun takibine değil kendi sancağı Amasya'ya gitmekle suçlarlar. Halbuki, Ahmet, Şahkulu'nun geride kalan kuvvetlerinin yakalanması veya ortadan kaldırılmasıyla meşgulken, kendi kapı askerlerinin bir bölümü oğlu sultan Ali'nin komutasında sadrazamla birlikteydi.¹³¹ Hiç şüphe yok ki, Ahmet o sırada babasıyla sancağın pazarlıkları yapan, Rumeli askerine serasker tayin edilen Selim'in hareketlerini izlemek ve kendi aleyhine veya lehine bir gelişme olması durumunda kısa zamanda ulaşabilmek için Ali Paşa ile Konya'ya doğru giderek Edirne'den uzaklaşmak yerine daha yakın olan Karahisar-ı sahip'te kalmayı tercih etmiş olabilir. Ayrıca, Ali Paşa'nın Ahmet'i bilinçli olarak geride bıraktığı ihtimalinin de gözden kaçırılmaması gerekir. Zaten, çıkartılan tezviratin aksine Ahmet bu sırada kendi sancağına gitmemiş; Karahisar-ı sahip'te Ali Paşa'dan haber beklemekteydi.¹³² Buna rağmen hakkında oluşturulan olumsuz algı dalga dalga büyüyerek hakikat olarak kabul görmeye başlar. Ahmet'in fevri çıkışları da hakkındaki bu algıyı güçlendirir. Daha sonra, taht savaşının son aşamasında yeniçerileri geri kazanmayı denese de istediği sonucu alamayacaktır.¹³³ Ahmet hakkındaki olumsuz propagandanın yürütüldüğü sırada asıl Selim'in tahtı ele geçirmek saikiyle hareket ettiği ise daha sonra imal edilen anlatıyla unutturulur. Bütün bu gelişmelerden, Ali Paşa'nın ölümünün takiben Selim'in fetihçi tercihiyle ilgili mutabakatın güçlendiği anlaşılmaktadır.

Selim'in Osmanlı Ordusuyla Savaşı ve Varna'dan Kaçışı

Ali Paşa'nın öldüğü haberinden sonra sadarete yine Ahmet taraftarlarından ve sultan Bayezit'in damadı eski sadrazam Hersekzade Ahmet Paşa tayin olunur.¹³⁴

130 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 52-56. Tansel, *II. Bayezit*, s. 285-286. Emecen, *Yavuz*, s. 55. Yıldırım, "Turkomans between Two Empires", s. 400-404. Çıpa, *Yavuz'un Kavgası*, s. 49-50 ve Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 72-74.

131 BOA.TS.MA.e., 566-13 ve 566-14.

132 Aynı belgeler.

133 BOA.TS.MA.e., 566-22 ve 23 (eski no: 3062/13 ve 14). Bunlar Evasıt-ı Ramazan 918 (19-29 Kasım 1512) tarihli. BOA.TS.MA.e., 566-26 ve 27 (eski no: 3062/17 ve 18). Bunlar ise Evasıt-ı Şevval 918 (19-29 Aralık 1512) tarihli. Tuğralı mektupların hepsi Amasya'dan yazılmış.

134 Heath W. Lowry, *Hersekzade Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının Meslek Hayatı ve*

Selim tahta geçtikten sonra Hersekzade ve Mihaloğulları'nın şehzade Ahmet ile mektuplaştıkları ve onu desteklemeye devam ettikleri isnadını muhtevi soruşturma zabıtlarına rastlanır.¹³⁵ Şehzade Ahmet'in sadrazam Ali Paşa'nın ölümünden sonra pratikteki hamisi ise artık ikinci vezir Koca Mustafa Paşa'dır ve bu tavrını 6 Ocak 1512'de Hersekzade'nin yerine sadrazam tayin edildikten sonra da sürdürür. Diğer taraftan, Hersekzade Ahmet Paşa sadrazam tayin olduktan sonra süreci daha soğukkanlı yürütmeye yönelik mutedil ve dengeci önerileriyle dikkat çekerken, Koca Mustafa Paşa'nın Selim meselesinin kökten ortadan kaldırılması gerektiğini savunduğu ve padişahı oğluyla savaşa ikna ettiği sadece selimnamelerde kurgulanan anlatılardaki bir unsur değildir. Çünkü, bu iddianın daha selimnamelerin ilki bile kaleme alınmamışken hem kapıkulları arasında hem de umumi efkarda şayi olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁶

Mustafa Paşa ve Ahmet yanlısı hizbin aradığı fırsat kısa süre sonra ortaya çıkar. Ali Paşa'nın ölümünden sonra padişah, devlet erkanı ve merkez ordusu yaklaşık iki yıldır bulunduğu Edirne'den İstanbul'a dönmek üzere harekete geçer. Bunu haber alan Selim şehzade Ahmet'in İstanbul'da tahta cülus ettirileceğini anlayarak padişah ve orduyu takibe başlar. Bu sırada Rumeli beylerinden Selim'i desteklemeyenlere ilaveten küffar üzerine sefer yapacağı için tuğu altında toplanmış olanların bir kısmı şehzadenin Edirne'yi geçerek padişahın peşinden gittiğini gördüklerinde olacakları tahmin etmelerinden dolayı II. Bayezit'in maiyetine katıldılar. Sultan Bayezit'in Rumeli beylerini yanına çekmek için kelimenin tam anlamıyla kesenin ağzını açtığına yukarıda değinilmişti. Selim'in kuvvetleri, bir araba içinde

Kurduğu Vakitler (İstanbul: Bahçeşehir Üniv. Yay., 2011). Şerafettin Turan, "Hersekzade Ahmet Paşa", *DİA*, XVII, 1998, s. 235-237.

135 BOA. TS. MA.e., 855-12 (eski no: 7994).

136 BOA. TS. MA.e., 592-16 (eski no: 3297). Yeniçeri zabitlerinden olduğu anlaşılan birinin verdiği arzdaki satırlar metinde belirtilen hususu yansıtır: "... Babanız merhûm İstanbul'a gidicek Çorlu kurbünde karşudan gözükeb konmağa sapıncak, Mustafa Paşa, dini iki yüzlü münâfik acele ile hünkâra buluşub, ne durursuz bunların muradı konub bugün dinlenüb, bu gece beylere haber gönderüb cem'isini ayardub, sabaha dek askerin yarısı kalmaz yanına varur, cümlemizi kılıçdan geçirür. Bugün aman vermeyüb avlamak gerekdür deyüb, hüdâvendigâr merhûm[u] arabaya koyub ve asker içine çavuşlar gönderüb, her birine enva' dürlü istimâletler verüb atlandurdu. Alaylar içinde kendisi gezüb yeniçeri taifesine ikişer bin akçe bahşiş ve bizim yanımızdan üçer yüz akçe bahşiş ve gayri tâife dahî her birine haline göre yümnler idüb, hiçbir aher mazûl komayalum deyü halkı kıvamlandurub uğraş tamam oldukdan sonra yine kendülerin murâd olduğu kimesnelerin rüşvetlerin alub istedikleri gibi memleketi ademlerine bahş etdiler. Bu canibden İstanbul'a geldiklerinden sonra Sultan Ahmed'i Üsküder'e getürdüb tahta geçirmek kasdın etdiler ...". Belge tarihsizdir ancak Mustafa Paşa'nın Bursa'da katlinden sonra yazılmış olması ihtimali güçlüdür.

seyahat etmek zorunda olsa bile babası sultan Bayezit'in başında olduğu Osmanlı merkez ordusuna Çorlu yakınlarında yetişti. Selim'i destekleyen bir grup Rumeli beyinin birliklerine rağmen hala düzensiz ve derleme bir görüntü veren kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğrayarak dağıldı (28 Temmuz 1511). Selim de canını zorlukla kurtararak kaçabildi.¹³⁷ Yedi-sekiz bin civarında kayıp veren Selim'in düzensiz ordusundan yakalananlardan boynu vurulanlar ve hapse atılanlardan başka ahali tarafından çeşitli şekillerde tahkir edilenlerin anlattıkları daha sonra sunulan arz-lardan öğrenilebiliyor.¹³⁸ Benzer arzlar Sırt köyü muharebesinin selimnamelerde bahsedildiği gibi basit bir çatışma olmadığını da gösteriyor.

Savaşın sonra Selim peşindeki takipçilere rağmen Varna'ya ulaşır ve oradan Kefe'ye kaçar. Genellikle mağlup şehzadenin Ahyolu iskelesinden kaçtığı dile getirilmekle birlikte¹³⁹ Selim'in Varna'dan kaçtığına şüphe bırakmayan bir tevcih kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt aynı zamanda Selim'in kaçışı sırasında zor anlar yaşadığının bir başka kanıtıdır. Çünkü anlaşıldığına göre, Varna kalesi kapıcılarından İskender'in evinde konaklamak veya saklanmak zorunda kalmıştı. Selim, Osmanlı askeri hiyerarşisinin en alt basamağındaki bu görevliyi tahta geçtikten sonra 1513 martında Varna kalesine dizdar tayin ederek ödüllendirir.¹⁴⁰ Bazı selimnamelerde ve Osmanlı tarihlerinde mağlup şehzadenin Ahyolu iskelesinden ayrıldığı¹⁴¹ belirtilmesi imal ettikleri hikayenin tutarlılığına halel getirmek içindir.

137 Selim'in kaçış hikayesi için: Tansel, *II. Bayezit*, s. 282. Emecen, *Yavuz*, s. 56-57.

138 Örnekler için: BOA.TS.MA.e., 756-63; 967-27/1, 2, 4, 14, 15; 967-28/1, 3, 22.

139 Tansel, Ahyolu'dan ayrıldığını yazar ancak dipnotunda Varna ve diğer seçeneklere de değinir: Tansel, *II. Bayezit*, s. 282, dpn. 144. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 67. Emecen, *Yavuz*, s. 58. Çıpa, *Yavuz'un Kavgası*, s. 56 ve Çıpa, *Yavuz'u Yaratmak*, s. 78. Selim Kefe'den Edirne'ye ilk gelişinde ve daha sonra serasker olarak tayin edildiğindeki İstanbul yolculuğu sırasındaki güzergah yaklaşık olarak takip edilebildiğinden Varna'ya uğramadığı tespit edilebilmektedir. Bu nedenle mağlup olduğu savaşın sonra kaçarken Varna'da konakladığı anlaşılır. Diğer kaynaklarda da Varna seçeneğini belirtenler bulunuyor, mesela: Kemalpaşazade, *Defter VIII* (Uğur, *The Reign of Sultan Selim I*, s. 58). Başka örnekler vermek mümkündür.

140 BOA.MAD.d., 7, v. 95/a. "Timar-ı Hamza, Dizdâr-ı kal'a-yı Varna, mezkûrdan bilâ-sebebe alınub mezkûr kalenin kapuculuğundan mazûl kapucu İskender'in *Hüdâvendigâr hazretleri evinde konmağın* inayet olunub verildi, dizdarlık eder. Yekun 2700" (6 Muharrem 919/14 Mart 1513).

141 Ahyolu iskelesinden ayrıldığını söyleyenler: Şükri-yi Bitlisi, *Selimname*, s. 90; Celalzade, *Selimname*, s. 87; İdris-i Bidlisi, *Selimşah-name*, s. 127.

Varna'dan bindiği gemiyle Kefe'ye doğru yola çıktığında Selim'in taht seferinin ilk aşaması sona erer. 28 Temmuz'da kaybettiği savaşın ardından yenilmiş ve taht umudunu kaybetmiş olarak 3 veya 4 Ağustos 1511'de Varna'dan bindiği gemiyle kaçarken yaklaşık dokuz ay sonra geri dönüp Osmanlı tahtına oturacağını ne kendisi ne de bir başkası hayal edebilirdi. Bu sonuca bakarak Selim'in Osmanlı tahtına çıkabilmesini, karmaşık taht oyunlarının sürpriz finali şeklinde açıklamak yanlış değilse bile zahiri bir yorum olacağından asıl sebeplerin önüne geçmemelidir. Çünkü, Osmanlıların uzun zamandır kopmak istedikleri Türkmen devlet ve siyaset geleneğinin ihya edilmesi ihtimalinin belirmesi taht mücadelesinin hem dengelerini hem de seyrini değiştirir. Bu ihtimal şehzade Ahmet'in 1512 yılının başlarında eski Selçuklu başkenti Konya'yı ele geçirerek saltanatını ilan etmesiyle ortaya çıkar ve Selim'in taht umutlarını canlandırır.

Eski Yarayı Kaşımak

28 Temmuz 1511'de Selim'in Çorlu yakınlarında Osmanlı ordusuna karşı savaşması ve kaybetmesi şehzade Ahmet'in cülus ettirilmesi için uygun koşulları yaratmıştı. Ancak, şehzade Ahmet'in tahta çıkmasına ramak kalmışken 21 Eylül 1511'de kendisini padişah olarak görmek istemeyen yeniçerilerin ayaklanmasıyla payitahtın kapısından dönmek zorunda kaldı. Böylece, yeniçeriler Selim'in taht yolunu açacak şekilde şehzadeler arasındaki rekabete müdahil oldular. Tahtın ellerinin arasından kayıp gideceği ihtimalinin güçlendiğini gören Ahmet birkaç ay önce kendisine teklif edilmesine rağmen kabul etmediği eski Selçuklu başkenti Konya'yı talep etmeye başladı. Bu andan itibaren Ahmet'in oyun planının değiştiği ve tahta çıkamaması durumunda kendisine bir alternatif hazırlamak üzere hareket ettiği söylenebilir. Bu kez Ahmet'in ısrarına rağmen Konya'nın verilmemesi, niyetinin sezildiğinin bir işareti olarak değerlendirilmelidir. Fakat 1512 yılının başlarında ve muhtemelen 6 Ocak'ta en yakın destekçisi Koca Mustafa Paşa'nın sadrazam tayin edilmesinden sonraki günlerde Konya'yı ele geçirerek Anadolu'da saltanatını ilan etmesi Ahmet'in en hesapsız eylemidir. Çünkü, onun bu girişimi imparatorluk topraklarının Rumeli ve Anadolu olarak iki sultanlığa bölünmesi anlamına geldiğinden, Osmanlı saltanatının büyük korkularından birini canlandırmaya yetmişti. Osmanlı Devleti kardeş katli uygulamasını önce fiilen, daha sonra da örfi kanun gereği uygulamaya başladığından beri eski geleneğin saltanat verasetiyle bağını koparmışken¹⁴² Ahmet'in Konya'yı zabt etmesi bindiği dalı

142 Bu konuda Çelebi Mehmet'in Timur'un oğlu Şahruh'un mektubuna verdiği cevap: Halil İnalçık, "Osmanlılar'da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisi ile İlgisi", *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIV/1 (1959), s. 90.

kesmesinden başka bir şey değildi. II. Bayezit ve devlet ricalinin Ahmet'i tahta geçirmek istemesinin veya Selim'e karşı çıkmasının sebebi Türkmen devlet geleneğinin bakiyeleri ve Akkoyunlu mirasına yönelik fetihçi bir siyasete karşı olmalarıydı. Trabzon'da sancak beyi iken Selim'in Akkoyunlu ümerasına, onların maiyetlerine ve aşiretlerine sahip çıkması¹⁴³ yanı sıra Erzincan başta olmak üzere Safevilerin kontrolündeki eski Akkoyunlu bölgesine düzenlediği seferler hem Yıldırım Bayezit'in (1389-1402) Karakoyunlular ile diğer emaretler ve Timurlular arasındaki rekabete¹⁴⁴ müdahil olmasını hem de Ahmet Celayir ile Karakoyunlu Kara Yusuf ve ümerasına sahip çıkmasını andırmaktadır.¹⁴⁵ Muhtemelen II. Bayezit oğlunun benzer icraatlarının Osmanlı siyasi hafızasındaki olumsuz anıyı hatırlatması sebebiyle Selim'in Akkoyunluların diğer varisleri ile Safeviler arasındaki sorunlara müdahil olmasına karşı çıkmıştı. Onun bu yaklaşımı sadece vehimden kaynaklanmaz çünkü Selim'in faaliyetlerini sultan Bayezit'in yanlış yorumlamadığını gösteren açıklamalara Şükrî-yi Bitlisî'nin satırlarında bile rastlanır. Şükrî'nin eserinin ilk versiyonunu ithaf ettiği ve aynı zamanda anlatıtlarının da kaynağı olan Şehsuvaroğlu Ali Bey'den naklettiği Dulkadirîliler'in Yıldırım Bayezit (1389-1402) zamanından beri Osmanlı Devleti'nin bendesi oldukları açıklaması hemen göze çarpar. Ayrıca, Şükrî, Trabzon'da iken Selim'in Erzincan'ı ele geçirmesini Yıldırım Bayezit'in ilk fethinden doğan hakka bağlayarak meşrulaştırır ki, Selim'in fetihçi tercihini Yıldırım Bayezit'in Türkmen devlet geleneğine karşı denediği siyasetle buluşturan bilinçli bir savunudur demektir.¹⁴⁶ Bu nedenle Şah İsmail'in şehzade Selim'in Trabzon'da olduğu yıllardaki faaliyetleri hakkındaki şikayetlerine binaen II. Bayezit'in oğluna hem seferlerini durdurmasını hem de ele geçirdiği yerleri Safevilere geri vermesini emretmesini, Yıldırım'ın Osmanlı siyasi hafızasına yer eden felaketiyle ilişkilendirmek yanlış bir çıkarım olmasa gerek. Bu tavrı II. Bayezit'in ihtiyatlı politikalarına mâl edilebilir ve kendi saltanatında Anadolu'daki Memlûklü nüfuz alanını ele geçirme girişimlerinin¹⁴⁷ hüsrarla sonuçlanmasının da bu yaklaşımı benimsemesinde payı olduğu ileri sürülebilir. Ancak aynı göstergeler ve özel-

143 Emecen, *Yavuz*, s. 33-34. Bostan, "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadelik Dönemi", s. 21-32.

144 Faruk Sümer, "Karakoyunlular", *DİA*, XXIV, 2001, s. 434-438.

145 Halil İnalçık, "Bayezid I", *DİA*, V, 1992, s. 231-234.

146 Şükrî-yi Bitlisî, *Selimname*, s. 59-60: "Yıldırım'dan ta bu dem biz ben deüz/Anların ihsanı birle zindeüz"; Erzincan'ın fethi için s. 66-68: "Yıldırım devrinde oldu Rum'a râm/ Rumî ol etrafı zabt etdi tamam-Rûma munzam oldu bir vakt ol diyar/Rûm anunla etdi bir vakt iftihar-Sonra çıkmış elden ol mamure şehîr/Bilmezem n'itmiş anun devrinde dehr".

147 Şehabettin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi-İlk Osmanlı Memluk Savaşları (1485-1491)", *Belleten*, XXXI/123 (1967), s. 346-379.

likle Selim'den fethettiği yerler ile kaleleri Safevi tarafına geri vermesini istemesi II. Bayezit'in lejitimist bir siyasetten yana olduğunu ve o sırada Anadolu'daki siyasi statükonun meşruluğunu kabul ettiğini de gündeme getirir.

Ahmet'in Konya'yı zapt etmesinden kısa süre önce Selim'in uzak görüşlü ve taht mücadelesinin bütün ayrıntılarına hakim olduğu anlaşılan bir adamının Kefe'ye gönderdiği raporda, Konya'nın işgal edilmesinin yaratacağı sorunlar objektif bir gözle değerlendirilir. 25 Aralık 1511'den sonra yazıldığı anlaşılan rapora göre, Ahmet'in Konya'yı zapt etmesinin zor olduğu fakat eğer gerçekleşirse şehzadenin hayrına olmayacağı, zaten sultan Bayezit'in onu uyarmak üzere iki yaya-başı gönderdiği tafsilatıyla açıklanır.¹⁴⁸ Şüphe yok ki, bütün aktörler Konya'nın zapt edilmesinin ne anlama geldiğini ve bunun taht savaşında bir dönüm noktası oluşturacağını biliyordu. Elbette, Ahmet de tercihinin anlamı ve doğuracağı sonuçların farkında olmalıdır. Sultan Bayezit tarafından kendisini uyarmak üzere gönderilen yayabaşılar ulaştığı sırada veya kısa bir süre sonra Ahmet Konya'yı ele geçirir. Babasının uyarılarına kulak tıkadığı gibi gelen yayabaşılara siyah renkli çatma kaftan giydirerek geri yolladığı duyulduğunda, tahmin edileceği gibi yenicheriler arasında büyük bir infiale sebep olur.¹⁴⁹ Ahmet'in verdiği bu mesaj onun Anadolu'da eski Selçuklu payitahtını merkez itti haz ettiğini ve kendi hükümdarlığını tesis etmeye karar verdiğine şüphe bırakmıyordu. Zaten bu karara uygun olarak yaptığı tayinler ve diğer icraatı¹⁵⁰ sebebiyle başta padişah babası olmak üzere Ahmet'in saraydaki taraftarlarının artık onu desteklemesinin şartları ortadan kalkar.

Ahmet'in Konya'yı zapt ederek saltanatını ilan etmesinin II. Bayezit'in kendi siyasi tecrübesiyle de alakadar bir boyutu bulunuyordu ve bu önemli ayrıntıyı şehzadenin hesaba katmaması kendi ikbali bakımından zarardan başka bir sonuç üretmemiştir. Çünkü, II. Bayezit saltanatının henüz başındayken kardeşi Cem sultan ile giriştikleri taht savaşında büyük halaları Selçuk hatun imparatorluğun

148 BOA. TS. MA.e., 748-21 (eski no: 5695/1). Selim'e gönderilen bu mektup tarihsiz olmakla birlikte, içeriğinden 1511 yılı Ramazan Bayramı'ndan (1-3 Safer 917/22-25 Aralık 1511) sonra ve Ahmet henüz Konya'yı zapt etmemişken yazıldığı anlaşıyor.

149 Ahmet'in sultan Bayezit'in fermanına itibar etmediği, isyan ettiği ve yaya başılara siyah kaftan giydirdiği ile ilgili haberler Yusuf isimli adamı tarafından Selim'e bildirilmişti. BOA. TS.MA.e., 812-27. Bu belgeyi Uluçay kısmen yayınladı; Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 75, dpn.74.

150 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 72-73 ve 65 ile 66 numaralı dipnotlar. Tansel, *II. Bayezit*, s. 292-293. Emecen, *Yavuz*, s. 61-62.

ikisi arasında taksim edilmesini teklif eden bir çözüm önermişti.¹⁵¹ Selçuk hatun kardeşi Cem'i babalarının mülkünden mahrum etmemesini salık verdiğinde II. Bayezit'in o zaman reddettiği talep şimdi oğlu Ahmet'in hesapsız icraatıyla gündeme gelmişti. Bu doğrudan Türkmen devlet geleneğinin saltanat verasetini hatırlatıyordu ve II. Bayezit'in bunu kendi tecrübesi gereği kabul etmeyeceği belliydi. Ahmet bu isteğini Selim'in tahta çıkmasından sonra yazdığı mektupla ona da ilettili. Mektubunda yaşça kendisinden küçük olmasına rağmen tahtın Selim'e müyesser olduğunu belirtiyor ve Karaman bölgesini talep ediyordu.¹⁵² Selim'in cevabındaki satırlar düşündürücüdür. Çünkü *ikisinin karşılıklı razı olması durumunda bile* bunun mümkün olmayacağını belirtmiş ve muhtemelen böylece Osmanlı Devleti'nin bir daha Türkmen devlet örfüne dönmesinin söz konusu olmadığına vurgu yapmıştı. Anadolu'nun Rumeli'den kopartılmasıyla ilgili talepler tespit edebildiğim kadarıyla Cem sultan ve şehzade Ahmet'ten başka, sebepleri farklı olmakla birlikte XVII. yüzyılda Kalenderoğlu ayaklanmasında ve Abaza Hasan Paşa tarafından toplamda dört kez gündeme getirilir. Eğer Karayazıcı ayaklanmasındaki fevri talepleri aynı kategoride değerlendirecek sayı beşe çıkar. Bu meselenin kökeni XIV. yüzyıl sonlarına kadar gider ve görüldüğü üzere Osmanlı siyasal kültüründeki yerini XVII. yüzyıl ortalarına kadar uzun süre korur.¹⁵³ Bu konunun Kızılbaş hareketinin yükselmesinde ve Safevi şahlığının Sivas'ın doğusundaki eski Akkoyunlu toprakları üzerindeki hak taleplerinde de payı bulunmaktadır.

Bütün bu gelişmeler fetihçi politikaların kazanacağını işaretleriydi. Sonuçta, II. Bayezit yeniçerilerin baskısına boyun eğerek daha yedi ay önce kendisine karşı savaşan Selim'i Anadolu'da saltanatını ilan eden Ahmet'in üzerine gönderilecek

151 Cem sultanın imparatorluğu paylaşma teklifi hakkında: *Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi-1285-1502)*, yay. Necdet Öztürk (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013), s. 278. Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, yay. Necdet Öztürk (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay., 1991), s. 313. Behiştî Ahmed Çelebi, *Tarih-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütühât-ı Osmanî, 791-907/1389-1502*, haz. Fatma Kaytaç (Ankara: TTK Yay., 2016), s. 336. İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter (Transkripsiyon)*, yay. Ahmet Uğur (Ankara: TTK Yay., 1997), s. 16-17. Hoca Saadettin, *Tacü't-tevârih*, c. II (İstanbul: Tabhane-yi Amire, 1279), s. 10. Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-abbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu (Ankara: TTK Yay., 2019), s. 343-344. İsmail Hikmet Ertaylan, *Cem Sultan* (İstanbul: İş Bankası Yay., 1951), s. 100-101.

152 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 86-87. Uluçay'ın Ahmet'in mektubunda bulunmasına rağmen yayınlamadığı cümleler için: Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), s. 10-11.

153 Osmanlı Devleti'nin Anadolu sorununa ve Türkmen devlet geleneğiyle rekabetine daha önce değinmiştim: Yılmaz, "Selim'i Yazmak", s. 345-346 ve 360-375.

orduya serasker tayin ederek 1512 yılı şubat ayının sonlarında Kefe'den İstanbul'a çağırır.¹⁵⁴ Selim ise İstanbul'a ulaştıktan yaklaşık bir ay sonra 24 Nisan 1512'de babasını tahtından indirerek Osmanlı padişahı olacaktır. Sonuçta Selim neredeyse imkansız başarılmış ve Osmanlı tahtına oturmuştur.

Bu değişiklik II. Bayezit'in Türkmen devlet geleneğine yönelik lejitimist siyasetinin sona erdiğini gösteriyordu. Bunun sonucu olarak Anadolu'da kabaca Sivas'ın doğusundaki eski Akkoyunlu toprakları ile ona bitişik Dulkadirli arazi- si ve Ramazanoğulları aracılığıyla Çukurova'ya, Dulkadirli üzerinden kuzeyde Divriği'ye kadar uzanan Memlûklü nüfuz bölgesi üç yıl gibi kısa bir süre içinde fethedilecekti. Bu kez Maverâünnehir'den gelerek bu siyasete karşı çıkacak veya Türkmen devlet geleneğine ve beyliklere hamilik yapacak Timur gibi bir siyasi otorite bulunmadığından veya Safevî tarafının aynı rolü oynamaya muktedir olmasından dolayı Osmanlı Devleti açısından şartlar daha elverişliydi.

Sonuç

Bu makalenin önde gelen sonuçlarından biri, selimname telifinin Selim'in babası II. Bayezit'i ihtilalci bir mücadeleyle tahttan indirerek yerine geçmesi ve mücadelesi sırasında ihdas ettiği saltanat geleneğine aykırı diğer bid'atlerinin tashih edilmesi ihtiyacından doğduğunun gösterilmesidir. Bu ihtiyaç, hem bid'atlerine rağmen Osmanlı tahtına çıkmış bir padişahın meşruiyetinin tartışılmasını mümkün olduğunca engellemek hem de daha sonra ortaya çıkabilecek taht rekabetlerinde Selim'in ihtilalci yöntemine başvurulması tehlikesini önlemek kaygısından doğar. Belirtilenler saltanat geleneğine mugayir taht rekabetleriyle selimname telifatının irtibatlı olduğunu açıklayan bir başka sonuçta da buluşur. Kaynakların değerlendirilmesiyle ilgili diğer bir sonuç ise selimnamelerde imal edilen anlatıların birbiriyle tutarlı olmadığı ve Selim hakkındaki baskın anlatının Osmanlı tarihlerinde geliştirilerek standardize edildiğidir. Ancak, selimnameler ve Osmanlı tarihlerinde kurgulanan anlatıları tamamen yanlışlayan en azından bir vekayiname (Edirneli Ruhi) ve bir selimname (Sâdi) bulunması ve onların anlatılarının diğer kaynaklarla teyit edilebilmesi başlıbaşına hem özel hem de önemli bir sonuç olduğundan Selim'in tahta çıkış hikayesinin belirtilen bulgulara göre yeniden yazılmasını gerektirir. Bu nedenle makalenin diğer sonuçları Selim'in mevcut anlatısının alternatifi hakkındadır. Bu sonuçlara göre Selim'in oğlu Süleyman için talep ettiği Kefe sancağını aslında kendi taht oyununun hazırlığı çerçevesinde istediği,

154 Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 75-76. Tansel, *II. Bayezit*, s. 294 ve 298-300. Emecen, *Yavuz*, s. 62 vd.

devlet yönetimi ve rakiplerini manipule ederek Kefe'nin oğluna tevcih edilmesini sağladığı, Trabzon'dan Kefe ve Edirne'ye ulaşan güzergahtaki eylemlerini önceden planladığı ve buna göre hareket ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Selim'in Kefe'ye geçmesinin kaynaklarda açıklandığı üzere oğlunu ziyaret etmekle ilgisinin olmadığı, hatta tam aksine şehzade Süleyman'ın o sırada Trabzon'da bulunduğu da makalenin sonuçları arasında zikredilmelidir. Selim'in bu süre zarfında sanki Kefe sancağına el koyduğu; hem Kefe'nin hem de Trabzon'un maddi kaynaklarını kendi taht davası için kullanmasına ilaveten oğlu Süleyman'ın bu sırada adeta bir sancak beyi gibi Trabzon'u yönettiği makalenin ortaya koyduğu diğer önemli sonuçlardır. Bu nedenle selimnamelerde ve Osmanlı tarihlerindeki hakim anlatı sadece Selim'in bid'atlerini değil, şehzade Süleyman'ın usulsüzlüklerini de tashih etmektedir. Ancak, Osmanlı yönetiminin bu usulsüzlükleri önlemeye yönelik her hangi bir girişimde bulunmaması da makalenin sonuçları arasında belirtilmesi gerekenlerdendir.

Selim'in taht savaşını kazanmasında Kırım Hanı Mengli Giray ile kurduğu ittifakın payının literatüre dahil edilmesi gerektiği de makalenin ulaştığı sonuçlardandır. Aynı şekilde Kefe'ye giderken maiyetinde bulunan eski Akkoyunlu ümerası ve onlara tabi nökerlerin Selim'in taht savaşında oynadıkları rolün bilinenden veya atfedilenden daha ağırlıklı olması sebebiyle yeni çalışmaları davet ettiği aynı bağlamda zikredilmesi gereken sonuçlar arasındadır.

Makalede gösterildiği üzere Selim'in izinsiz olarak sancağını terk edip Kefe'ye geçmesi, şehzadelerin uyması gereken kuralları ihlal etmesi, Kırım hanı ile kurduğu ittifak, küffar üzerine sefere çıkmak gayesiyle asker topladıktan sonra Osmanlı merkez ordusuna karşı savaşması ve şehzade Ahmet üzerine gönderilecek orduya serasker tayin edilerek çağrıldığı Osmanlı başkentinde tahttaki babasını devirerek yerine geçmesi gibi bid'atleri XVI. yüzyıl başlarından itibaren uzun bir süre boyunca devam eden önemli siyasal tartışmalardandır. Bu konu hakkında makalede açıklanan yeni bulgular ve ulaşılan sonuçların II. Bayezit'in şehzadeleri arasındaki taht mücadelesinin hikayesinde değişiklik önermesi sebebiyle bu çalışmanın yeni araştırmaları teşvik etmesi umulmaktadır.

Şehzade Selim'in Kefe ve Edirne Seferi (1510-1511): Sebeb-i Ziyaret Tevliyet-i Hilafet mi, Yoksa Evlat ve Baba Hasreti miydi?

Öz ■ Bu makale I. Selim'in (1512-1520) taht mücadelesi hakkında Osmanlı kaynaklarında ve modern tarih yazıcılığındaki anlatıları tekrar değerlendiriyor ve yeni belgelerin ışığında ilgili kaynakların yeniden analizine dayanan alternatif bir anlatı kurmayı amaçlıyor. Bu yüzden, makalenin ilk kısmında Selim hakkındaki mevcut anlatının üretilme sebepleri tartışılıyor. Buna bağlı olarak Osmanlı kaynaklarındaki anlatıların Selim'in kardeşleriyle giriştiği taht rekabeti sırasında ihdas ettiği bir dizi bid'atın tashih edilmesi ihtiyacından doğduğu iddia ediliyor. Selim'in ihtilalci bir mücadele sonunda mevcut padişahı devirmesi ve yerine geçmesinin, gelecekte şehzadeler arasında çıkması muhtemel taht rekabetlerinde model alınmasının saltanatın intikali bakımından büyük bir tehlike arzettiği ve bunun Osmanlı müelliflerinin ürettiği anlatıyla izale edilmeye çalışıldığı ileri sürülüyor. Bundan dolayı, selimname telifatı ile taht rekabetleri arasında doğrudan bir bağlantı bulunduğu savunuluyor. Makalenin ikinci kısmında ise Selim'in bid'atlarını tashih eden ve meşrulaştıran mevcut anlatının unsurları tartışılarak yerine alternatif bir anlatı öneriliyor.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Hanlığı, Yavuz Sultan Selim, Taht Rekabeti, Selimname, Bid'at, Kefe.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Berlin Staatsbibliothek, Ms. Orient, 821 (Edirneli Ruhi, *Tevarih-i Âl-i Osman*).

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (=BOA).

Maliyeden Müdevver: BOA.MAD.d., 7.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı: BOA.TS.MA.e., 434-54, 566-13, 566-14, 566-22, 566-23, 566-26, 566-27, 592-16, 672-5, 699-16, 699-74, 745-21, 745-27, 745-80, 747-2, 747-6, 749-58, 752-18, 754-100/3, 754-100/4, 754-100/5, 754-100/6, 754-100/7, 754-100/9, 754-100/11, 754-100/12, 745-27, 755-18, 755-49, 756-1, 756-47, 756-63, 812-27, 850-38, 851-28, 855-12, 967-27/1-2-4-14-15, 967-28/1-3-22, 967-45, 967-62, 967-97/6, 967-97/7.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, O. 071.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1277 (Sa'di b. Abdülmüteal, *Selimname*).

Araştırmalar, Yayınlanmış Kaynaklar ve Tezler

Afyoncu, Erhan (ed.): *Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanuni ve Şehzade Mustafa*, çev.

Pınar Gökpar-Elettra Ercolino, İstanbul: Yeditepe Yay. 2012.

Ahadi, Naceebullah: *Seyyid Lokman ve Selim Han-Name (Şehname-yi Selim Han)*, yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2019.

- Ahmed Aşık: *Âşıkpaşazâde Tarihi (Osmanlı Tarihi-1285-1502)*, yay. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay. 2013.
- Ateş, Ahmet: *Selim-Nâmeler*, doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1938.
- Aynur, Hatice: *Mahremî ve Şeh-nâme'si-I. Kısım Yavuz Sultan Selim Dönemi-İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1993.
- Behiştî Ahmed Çelebi: *Tarih-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütühât-ı Osmanî*, 791-907/1389-1502, haz. Fatma Kaytaz, Ankara: TTK Yay. 2016.
- Bennigsen, Alexandre, Pertev Naili Boratav, vd. (ed.): *Le Khanat de Crimée dans les Archives du Musée du Palais de Topkapı*, Paris: Ehes, Mouton éditeur, La Haye 1978.
- Bilgen, Abdüsselam: *Ada'i-yi Şirazi ve Selimnamesi*, Ankara: TTK Yay. 2007.
- Bostan, Hanefi: "Yavuz Sultan Selim'in Şehzadelik Dönemi 1487-1512", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, XL (2019), s. 1-86.
- Celalzade Mustafa Çelebi: *Selimname*, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 1990.
- Çıpa, H. Erdem: *Yavuz'un Kavgası-I. Selim'in Saltanat Kavgası*, İstanbul: YKY 2013.
-: *Yavuz'u Yaratmak: Osmanlı Dünyasında Saltanat Veraseti, Meşruiyet ve Tarihi Hafıza*, çev. Zeynep Rona, İstanbul: Kitap Yayınevi 2019.
- Danacı, Necati: *Selim-nâmeler ve Şirî'nin Selim-namesi*, lisans bitirme tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1981.
- Danışmend, İsmail Hami: *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. I, İstanbul: Türkiye Yay., ty.
- Emecen, Feridun: *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Kapı Yay. 2017.
-: "İhtilalci Bir Mehdilik Hareketi mi? Şahkulu Baba Tekeli Üzerine Yeni Yaklaşımlar", *Ötekilerin Peşinde: Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan*, haz. Mehmet Öz, Fatih Yeşil, İstanbul: Timaş Yay. 2015, s. 521-534.
-: "Koca Mustafa Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI, 2002, s. 131-133.
-: "Korkut, Şehzade", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI, 2002, s. 205-207.
-: "Mustafa I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXI, 2006, s. 272-275.
-: "Osman II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXIII, 2007, s. 453-456.
-: "Şahkulu Baba Tekeli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, 2010, s. 284-286.
- Ertaylan, İsmail Hikmet: *Cem Sultan*, İstanbul: İş Bankası Yay. 1951.
- Gelibolulu Mustafa Âli: *Künhül-abbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, Ankara: TTK Yay. 2019.
- Gökbilgin, M. Tayyib: "XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası", *Türkiyat Mecmuası*, IX (1946-1951), s. 35-46.
- Hadidi: *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, yay. Necdet Öztürk, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay. 1991.
- Hoca Saadettin: *Tacüt-tevarih*, c. I-II, İstanbul: Matbaa-yı Amire 1279-1280.
- Hüseyin Tugi: *Musibetname Tahlil-Metin ve İndeks*, haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara: TTK Yay. 2010.

- İbn Kemal: *Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter (Transkripsiyon)*, haz. Ahmet Uğur, Ankara: TTK Yay. 1997.
- İdris-i Bidlisî, *Selim Şah-name*, çev. Hicabi Kırlangıç, Ankara: Hece Yay. 2016.
- İnalçık, Halil: *Kırım Hanlığı Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 2017.
-: “Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi”, *Belleten*, VIII/30 (1944), s. 185-229.
-: “Osmanlılar’da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisi ile İlgisi”, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIV/1 (1959), s. 69-94.
-: “Bayezid I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, V, 1992, s. 231-234.
-: “Kırım Hanlığı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXV, 1997, s. 450-451.
-: “Selim I”, *The Encyclopaedia of Islam (EI²)*, IX, 1997, s. 127-131.
- İpşirli, Mehmet: “Atık Ali Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, IV, 1991, s. 64-65.
-: “Tacü’t-tevarih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXIX, 2010, s. 357-359.
- Kemalpaşazade: *VIII. Defter*, yay. Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of Selimname Literature*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag 1985, s. 28-64.
-: *IX. Defter*, yay. Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of Selimname Literature*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag 1985, s. 65-128.
- Kökoğlu, Ali: *Kemalpaşazade’nin Selimnamesi*, yüksek lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1994.
- Kreutel, Richard F.: *Haniwaldus Anonimi’ne Göre Sultan Bayezid-i Veli (1481-1512)*, çev. Necdet Öztürk, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 1997.
- Lowry, Heath W.: *Hersekzade Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar*, İstanbul: Bahçeşehir Üniv. Yay. 2011.
- Lütfi Paşa: *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul: Matbaa-yı Amire, 1341.
- Matrakçı Nasuh: *Tarih-i Al-i Osman* (Rüstem Paşa Tarihi olarak bilinen), haz. Göker İnan, İstanbul: YEK Başkanlığı Yay. 2019.
- Menavino, Giovan Antonio: *Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme*, çev. Harun Mutluay, İstanbul: Dergah Yay. 2011.
- Okiş, Tayyip: “Hadım (Atık) Ali Paşa Kimdir?”, *Necati Lugal Armağanı*, Ankara: TTK Yay. 1968, s. 501-515.
- Özcan, Abdülkadir: “Dukaginzade Ahmet Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, IX, 1994, s. 550-551.
- Öztürk, Necdet: “Kazasker Vusuli Mehmet Çelebi ve Selimnamesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 50 (1987), s. 9-108.
- Öztürk, Yücel: *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 2000.
- Savaş, Hamdi: *İshak Çelebi ve Selimnamesi*, doktora tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi 1986.
- Solakzade Mehmed Hemdemi: *Tarih-i Solakzade*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası 1297.

- Sümer, Faruk: “Karakoyunlular”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIV, 2001, s. 434-438.
- Şükri-yi Bitlisi: *Selimname*, haz. Mustafa Argunşah, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay. 1997.
- Tansel, Selahattin: *II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları 1966.
-: *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları 1969.
- Turan, Şerafettin: *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vakası*, Ankara: AÜ. DTCF. Yay. 1961.
-: “Hersekzade Ahmet Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XVII, 1998, s. 235-237.
-: “Hoca Sâdeddin Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XVIII, 1998, s. 27-28.
- Tekindağ, Şehabettin: “II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi-İlk Osmanlı Memluk Savaşları (1485-1491)”, *Belleten*, XXXI/123 (1967), s. 346-379.
-: “Şah Kulu Baba Tekeli İsyanı”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, I/3 (1967), s. 34-39 ve I/4 (1968), s. 54-59.
-: “Selim-nâmeler”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, I (1970), s. 197-230.
- Uğur, Ahmet: *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-name Literature*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag 1985.
-: “Selim-nâmeler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII (1978), s. 367-379.
-: “Hoca Sa'deddin Efendi'nin Selim-namesi”, *Ankara Üniversitesi İslam İlimleri Dergisi*, IV (1980), s. 226-241.
-: “Selim-name”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, 2009, s. 440-441.
- Uluçay, Çağatay: “Yavuz Nasıl Padişah oldu?”, *Sancaktan Saraya Seçme Yazılar*, haz. M. Sabri Koz, Haşim Şahin, İstanbul: YKY 2012, s. 39-100.
- Ürekli, Muzaffer: *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi 1441-1569*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. 1989.
- Yıldırım, Rıza: *Turkomans between Two Empires: The origins of the Qızılbaş identity in Anatolia (1447-1514)*, doktora tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2008.
-: *Aleviliğin Doğuşu: Kızılbaş Sufiliğinin Toplumsal ve Siyasal Temelleri*, çev. Barış Yıldırım, İstanbul: İletişim Yay. 2017.
- Yılmaz, Fikret: “Selim'i Yazmak”, *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, 51 (2018), s. 297-390.
- Yüksel, İ. Aydın: “Sultan Selim Camii ve Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVII, 2009, s. 513-516.